

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 24 JANUARI 1962 - No. 2321

HET CENTRAAL BUREAU VOOR VERIFICATIE
EN FINANCIËLE ADVIEZEN DER VERENIGING VAN
NEDERLANDSE GEMEENTEN,

vraagt een

bedrijfseconomisch doctorandus

als medewerker bij de uitvoering van bedrijfseconomische opdrachten. Daarnaast zal betrokkene worden ingeschakeld bij de accountantswerkzaamheden van het Bureau.

Vereisten:

Bij voorkeur moet de leer van de administratieve organisatie onderdeel van het doctoraal hebben uitgemaakt. Ook degenen, die op korte termijn de doctoraal-studie zullen voltooien, worden uitgenodigd te solliciteren. Leeftijd tussen de 25 en 35 jaar. Kandidaten moeten bereid zijn zich eventueel aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Aanvangssalaris:

tussen f. 703,77 en f. 857,77 (excl. huurcompensatie, 4 pCt. vakantietoelage en de a.s. verhogingen in verband met de in behandeling zijnde salarisvoorstellen voor het overheidsperoneel) al naar gelang van ervaring en bekwaamheid.

Bij gebleken geschiktheid bestaan verdere vooruitzichten. Studiefaciliteiten in verband met een eventuele voortzetting der studie voor de accountantsexamens worden desgewenst verleend.

Sollicitaties (of eventuele verzoeken om inlichtingen), te richten aan de Directie van het Bureau, Paleisstraat 5 te 's-Gravenhage.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

Adviezen
bij de keuze
van
beleggingen
en het sluiten
van alle
verzekeringen

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

IJsland

Als psychisch tegenwicht tegen het niet doorgaan van de elfstedentocht kan een mentale concentratie op IJsland worden aanbevolen. Tegenwicht wordt dan tevens geboden aan een eenzijdige aandacht voor eilanden op het zuidelijk halfrond, die als „gordel van smaragd” zijn bezongen. Mogelijk zijn er bovendien emigratiemogelijkheden door IJslands geringe inwonertal van ca. 170.000. Met 2 inwoners per km² zou het eiland althans ruimtelijk een toevluchtsoord voor uitpuilende woongebieden kunnen zijn.

Tijdens de jaren vijftig warmden de IJslanders zich aan het vuur van een flinke overbestedingsinflatie. De belangrijkste vuurhaard was de investeringssector zoals blijkt uit een studie door de O.E.S.O.¹⁾ Tot 1960 trachtte de overheid de brandschade van stijgende prijzen en omvangrijke betalingsbalanstekorten te bestrijden door een ingewikkeld systeem van consumentensubsidies, gedifferentieerde wisselkoersen en kwantitatieve regelingen van de buitenlandse handel. Hierdoor kon de export zo waar nog toenemen ondanks het stijgende kostenniveau. De vuurhaarden doofden evenwel niet uit. Verwrongen structuren van prijzen, produktie en buitenlandse handelspatronen resulteerden als waterschade.

In het begin van 1960 wijzigde de overheid haar politiek radicaal. Met het doen verdwijnen van de overbesteding, het herstel van „normale” economische mechanismen en betalingsbalansevenwicht als doelstellingen trad een stabilisatieprogramma in werking. De belangrijkste bestanddelen hiervan waren een ingrijpende devaluatie, een uniforme wisselkoers, beperking van het bankkrediet, een evenwichtig overheidsbudget, herziening van belastingen en subsidies tot matiging van het devaluatie-effect op de levensstandaard en geleidelijke vrijmaking van de invoer. Kredietfaciliteiten door het I.M.F. en de O.E.S.O. ondersteunden het programma.

Gedurende 1960 en de eerste maanden van 1961 werden aanzienlijke successen geboekt. De overbesteding werd te niet gedaan, de prijzen werden meer stabiel na de noodzakelijke aanpassingen, de besparingen en de deviezenreserve namen aanmerkelijk toe. Stakingen, die resulteerden in een algemene loonsverhoging met ca. 16 pCt., doorkruisten evenwel deze gunstige ontwikkeling. De volgzzaamheid van de Nederlandse werknemers bij het opvangen van bestedingsbeperkingen is kennelijk nog niet

¹⁾ Economic surveys by the O.E.C.D., Iceland. Uitgegeven door de O.E.C.D., Parijs, november 1961, 33 blz., f. 2.

geheel geïnternationaliseerd. De magere deviezenreserve bleek onvoldoende om de toegenomen binnenlandse vraag op te vangen. De exportsector geraakte in moeilijkheden doordat de kostenstijging niet kon worden doorberekend in de prijzen, die door de wereldmarktconstellatie worden bepaald. De overheid werd aldus gedwongen in augustus 1961 wederom een devaluatie-operatie toe te passen. Het alternatief zou een deflatoire fiscale en monetaire politiek met een onaanvaardbare mate van werkloosheid zijn geweest.

De berichten over de militante najver waarmee de IJslandse David „zijn” viswateren bewaakt tegen schepen van veel grotere mogendheden doen reeds vermoeden dat vis van groot belang is voor dit eiland. Dit vermoeden is juist. Vis en visprodukten, waarop de industrie in hoofdzaak is ingesteld, nemen ca. 90 pCt. van de totale exportwaarde voor hun rekening. De belangrijke verbetering van de handelsbalans na de devaluatie in februari 1960 heeft zich evenwel niet in de exportsector voltrokken doch is te danken aan daling van de invoer. Mede door de liberaliseringspolitiek deden zich opvallende wijzigingen in het geografische handelspatroon voor. Het aandeel van de Europese O.E.S.O.-landen in de IJslandse export steeg in 1960 van 39 tot 52 pCt. Dat van de Sowjet-Unie en van de Oosteuropese landen daalde resp. van 18 tot 15 pCt. en van 15 tot 8 pCt. Het Russische aandeel benaderde gedurende het eerste halfjaar van 1961 zelfs de nullijn. Daarna deed zich in het derde kwartaal een krachtige stijging voor.

De naaste toekomst voor de IJslandse economie is in hoge mate onzeker. De loonsverhogingen, die de stijging van produktiviteit en exportprijzen verre overtroffen, brachten het prijsniveau in beweging. Het invoereffect zal vermoedelijk wel grotendeels door de laatste devaluatie worden geneutraliseerd. De gestegen kosten van levensonderhoud brachten echter reeds in oktober jl. de reële loonsverbetering tot ca. 3 pCt. terug. De inflatiementaliteit dreigt terug te keren. In de O.E.S.O.-studie wordt dan ook een restrictieve budgettaire en monetaire politiek bepleit. Andere aanbevelingen betreffen de afkondiging van een algemene loonpolitiek (waarbij de lonen worden gerelateerd aan de economische groei) en aanpassing van het in ontwikkeling zijnde ontwikkelingsplan aan gewenste structurele wijzigingen ten behoeve van een veelzijdiger economie.

M. H.

INHOUD

	Blz.		Blz.
IJsland, door Drs. M. Hart.....	71	Ingezonden stuk:	
Enkele fundamentele beslissingen over de landbouwintegratie, door Dr. E. W. Meier.....	72	Reële lonen en arbeidsproductiviteit sedert 1947, door Mr. A. J. R. Mauritz met een naschrift van G. C. van Almelo.....	82
De nieuwe monetaire politiek van de Verenigde Staten, door Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk..	74	Boekbesprekingen:	
Problematiek van de landen met een relatief laag inkomenspeil (III), door Drs. N. Tiemstra.....	77	Dr. I. van Haren: Personeelsbeleid en ondernemingsstructuur, bespr. door Mr. A. M. Smulders	83
Waardevaste bedrijfspensioenen en het omslagstelsel, door L. S. Beuth.....	80	Drs. A. van Tilburg: Euromarkt voor iedereen, bespr. door Prof. Dr. J. Wemelsfelder	84
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	84

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Enkele fundamentele beslissingen over de landbouwintegratie

Behalve de reglementen voor de produkten granen, varkensvlees, eieren en gevogelte, wijn, groenten en fruit heeft de Raad van Ministers van de E.E.G. een aantal besluiten genomen, welke de beginselen regelen van de geleidelijke verwezenlijking vóór 1970 van de Europese markt voor landbouwprodukten. Volstaan wordt met het weergeven van de eerste indrukken over enkele van deze fundamentele besluiten. Enige reserve moet hierbij worden gemaakt, omdat de teksten van de door de Raad genomen beslissingen nog niet volledig zijn bekend gemaakt.

Institutionele opzet.

De politieke betekenis van de overdracht van bevoegdheden aan de organen van de Gemeenschap ter uitvoering van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek beperkt zich niet alleen tot de landbouwsector. De onderhandelingen in de Raad van Ministers vonden plaats in een periode, waarin ook het gesprek tussen de zes landen gaande was over de politieke samenwerking van Europa, waartoe de Commissie Fouchet plannen had uitgewerkt. Bekend zijn de initiatieven van Generaal De Gaulle tot regelmatige topbijeenkomsten van regeringsleiders, teneinde de buitenlandse politiek, de defensie en de culturele aangelegenheden te coördineren. „l'Europe des patries” was echter de dekmantel waarachter De Gaulle zich uitsprak voor een coördinatie van de politiek gevoerd door zelfstandige lid-staten. Niet alleen betekende dit een stap terug vergeleken met de integratievorm, waarop de Economische Gemeenschappen zijn gefundeerd, maar de rol van de Europese Commissies zou teruggedrongen worden tot technisch-uitvoerend secretariaten.

Waren de Franse landbouwbelangen niet zo zeer gediend met een volledige gemeenschappelijke markt, geen enkel land zou zich hebben verwonderd over het Franse voorstel het landbouwbeleid te leggen bij een beheerscomité, samengesteld uit regeringsvertegenwoordigers der zes landen. De Fransen waren tenslotte realistisch genoeg de Nederlandse delegatie als uitgesproken voorstanders en verdedigers van de communautaire opzet tegemoet te treden. De uiteindelijke inschakeling van een beheerscomité bij het beleid is zeker in de aanpassingsperiode onmisbaar, indien men bedenkt, dat de nationale landbouwverordeningen met behulp van nationale deskundigen zullen moeten overgaan naar een gemeenschappelijk systeem. De rol van het beheerscomité werd evenwel in de bereikte overeenstemmingen beperkt tot een adviserend lichaam, terwijl de Europese Commissie werd belast met de in de verschillende verordeningen opgedragen taken. De Nederlandse delegatie heeft in belangrijke mate mede gewerkt aan dit succes, waarbij de beginselen van een werkelijke integratie van Europa op communautaire grondslag werden verzekerd.

Dergelijke beheerscomité's zijn voor de hierboven genoemde landbouwprodukten voorzien en worden alle door de Europese Commissie voorgezeten. Ter uitvoering van de verschillende heffingsverordeningen doet de Commissie voorstellen aan het Comité, dat zich met een meerderheid van 12 van de 17 stemmen hierover kan uitspreken. De Commissie stelt hierna de maatregelen vast. Zijn de uitvoeringsmaatregelen niet conform het meerderheidsadvies van het Comité, dan doet de Commissie hiervan mededeling aan de Raad van Ministers. De Europese Com-

missie kan tussentijds de toepassing van deze maatregelen opschorten, hetgeen zij heeft toegezegd te zullen doen bijv. in minder urgente omstandigheden. De Raad van Ministers kan met een meerderheid van 12 van de 17 stemmen een van de Commissie afwijkende beslissing nemen.

Het belang van de door de Raad besloten institutionele opzet ligt allereerst in het verzekerd zijn van de feitelijke besluitvorming. Nu deze in handen is gelegd van de Commissie, kunnen besluiten niet worden opgehouden door gebrek aan eenstemmigheid tussen de lid-staten. Wat de invloed op de beleidsbepalingen betreft mag worden verwacht, dat de lid-staten vooralsnog een belangrijke rol blijven spelen. Slechts bij gebrek aan overeenstemming in het Comité, met name wanneer een meerderheid van 12 van de 17 stemmen niet bereikbaar is, oefent het beheerscomité een minimale invloed uit.

Is een gekwalificeerde meerderheid van de lid-staten tegen de voorstellen van de Commissie gekant, dan doen zich twee mogelijkheden voor. Of deze meerderheid kan het gezamenlijk eens worden over afwijkende beslissingen welke de Raad zal kunnen treffen, dan wel is deze meerderheid onderling verdeeld over alternatieve oplossingen. Terwijl in het eerste geval de Commissie rekening zal houden met deze meerderheid, met name wanneer een voortgezet overleg in de Raad haar nutteloos voorkomt, is in het tweede geval haar politiek van doorslaggevende betekenis. Nu de Raad van Ministers een maximaal vertrouwen in de Commissie heeft geschonken mag wel van haar als objectieve en-onafhankelijke instantie worden verwacht, dat de Commissie steeds het gemeenschappelijke Europese belang voor ogen houdt.

In de verordeningen is een aantal belangrijke beslissingen voorbehouden aan de Raad, die in het algemeen in de tweede etappe nog met unanimiteit en in de derde etappe met een gekwalificeerde of eenvoudige meerderheid beslist. Aan het beheerscomité zijn als het ware de werkzaamheden gedelegeerd, welke op het dagelijkse beleid in de landbouwsector betrekking hebben. Een dergelijke ontlasting van de Raad is, zoals nogmaals de laatste zittingen hebben aangetoond, geen overbodige weelde.

Op deze Raadszittingen is ook gebleken, welke vergaande wetgevende bevoegdheden door het verdrag aan de Raad zijn opgedragen voor de uitwerking van de gemeenschappelijke markt. Een toenemende delegatie van bevoegdheden aan de organen en instellingen van de Gemeenschap zal gelijke tred houden met de geleidelijke verwerkelijking van het sociaal-economisch beleid in de Gemeenschap. Het noodzakelijk sluitstuk, de politieke eenwording, waarin o.m. het parlementaire toezicht op de beleidsvorming in de Gemeenschap wordt versterkt, verdient thans een spoedige verwezenlijking. Evenzeer zal de inschakeling van het bedrijfsleven moeten worden verzekerd bij het gemeenschappelijke sociaal-economische beleid. In de landbouwsector wacht het bedrijfsleven op de instelling van raadgevende comité's, zoals in de voorstellen van Mansholt aangekondigd.

De financiering.

De tegenstelling welke zich in de discussies voordeed over de financiering van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek betrof allereerst de verdeling van de lasten. Twee systemen werden hierbij verdedigd. Nederland en Duits-

land waren voorstander van bijdragen aan het landbouwfonds door de lid-staten volgens de budgettaire verdeelsleutel van het E.E.G.-verdrag (art. 200). Frankrijk wenste de middelen bijeengebracht uit heffingen op de invoer van landbouwprodukten uit derde landen. Hoe de belangen tussen de lid-staten verdeeld lagen blijkt uit onderstaand, aan gegevens van de Europese Commissie ontleend, overzicht waarin de beide financieringssystemen voor de sector granen worden vergeleken.

	verdeelsleutel volgens	
	art. 200	netto-invoer 1958/60
Nederland	8	31
België/Luxemburg	8	19
Frankrijk	28	—
Duitsland	28	42
Italië	28	8
	100	100

Uit dit overzicht blijkt dat voor Nederland en Frankrijk het verschil in de twee financieringssystemen het grootst zou worden. Volgens de invoersleutel zouden Duitsland met ruim 40 pCt. en Nederland met ruim 30 pCt. tezamen $\frac{3}{4}$ van alle lasten te dragen krijgen, terwijl Frankrijk daarentegen van bijdragen aan het graanfonds zou zijn vrijgesteld. Dit laatste systeem gaat van de gedachte uit, dat straks alle heffingen op uit derde landen ingevoerde tarwe in een gemeenschappelijke pot worden gestort. De consument betaalt dan niet alleen een hogere prijs aan de Europese tarweverbouwer, maar ook voor de in de Gemeenschap ingevoerde tarwe. Het extra bedrag als heffing op de invoerwaarde wordt aan het fonds afgedragen, waaruit enerzijds restituties worden uitbetaald bij exporten naar derde landen, anderzijds de uitgaven voor marktinterventies en structuurdoeleinden worden gefinancierd. Deze laatste komen uiteraard uiteindelijk wederom de Europese producenten ten goede. De invoersleutel betekent, dat de landen, die de zwaarste lasten dragen hun partners in de E.E.G. het grootste profijt verstrekken.

Aan financiering via afdracht van importheffingen kleven nog de volgende nadelen. Het gevaar is allereerst aanwezig, dat als de zelfvoorzieningsgraad in de landbouw toeneemt deze financieringsbron dienovereenkomstig opdroogt. Indien men voorts de Europese boer een redelijke prijs voor zijn produkten wil geven zal Europa moeielijk zijn steun kunnen onthouden aan internationale overeenkomsten om de wereldmarktprijzen op redelijk niveau te stabiliseren. Tenslotte wordt bij een financiering van de landbouwwitgaven door heffingen aan de buitengrens vooruitgelopen op de algemene uitwerking van art. 201, waarin is bepaald dat de Commissie bestudeert onder welke voorwaarden de financiële bijdragen der lid-staten zouden kunnen worden vervangen door eigen middelen, met name door ontvangsten afkomstig uit het gemeenschappelijk douanetarief, wanneer dit definitief in werking zal zijn getreden.

De financiering van de overige produktenfondsen geeft een afwijkende verdeling van de lasten, waarbij echter Duitsland als belangrijkste financierder optreedt in het geval de invoer als verdeelsleutel zou zijn aanvaard. De financiering van de fondsen heeft het volgende compromiskarakter gekregen, dank zij de tegemoetkoming van Frankrijk in ruil voor Duitse concessies bij de ontsnappingsbepalingen, waarvan Nederland dubbel heeft geprofiteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen het eindstadium en een aanloopperiode voor de eerste drie jaren.

Eindstadium:

De *middelen* bestaan uit heffingen aan de buitengrens, welke

volledig aan de Gemeenschap ten deel vallen, en bijdragen van de lid-staten.

De *uitgaven* zijn bestemd voor:

1. restituties bij uitvoer naar derde landen;
2. marktinterventies;
3. structuurverbeteringen in de landbouw.

Aanloopperiode:

De *middelen* worden het eerste jaar bijeengebracht door bijdragen van de lid-staten volgens de budgettaire sleutel van art. 200; het tweede jaar 90 pCt. volgens de sleutel van art. 200 en 10 pCt. overeenkomstig de invoerhoudingen; het derde jaar 80 pCt. volgens art. 200 en 20 pCt. naar rato van de invoer uit derde landen.

De *uitgaven* hebben betrekking op:

1. exportsubsidies, t.w. voor 1962/63 wordt uit het fonds over de netto-uitvoer naar derde landen een bedrag betaald gelijk aan $\frac{1}{6}$ van de restitutie welke het E.E.G.-landen met het laagste prijsniveau verstrekt. Het totaal van de hiermede gemaakte uitgaven wordt geschat op \$ 8,5 mln. De twee daaropvolgende jaren lopen deze bedragen op tot resp. $\frac{2}{6}$ en $\frac{3}{6}$;
2. de met 1. vergelijkbare marktinterventies;
3. andere marktinterventies, welke door de Raad als zodanig worden aangemerkt;
4. structuurdoeleinden, waarvoor de uitgaven in totaal niet meer dan $\frac{1}{3}$ zullen bedragen van de hierbovengenoemde bedragen.

Wat onder marktinterventies en structuuruitgaven dient te worden verstaan wordt nog door de Raad uitgemaakt. Ook de restitutiebepalingen zijn niet duidelijk. Wat is netto-uitvoer? Is hieronder begrepen de uitvoer van landbouwprodukten in veredelde vorm? In dat geval mag worden aangenomen, dat bij re-export ook in verwerkte vorm van ingevoerde landbouwprodukten deze evenmin meetellen bij de afdracht van de heffingen. De Nederlandse overheid restitueert dan in feite de door haar geïnde heffingen bij export van al of niet veredelde produkten. Het bedrijfsleven verwacht van de Nederlandse regering in ieder geval, dat zij zelfstandig of aanvullend volledige restitutie geeft van betaalde heffingen en invoerrechten bij export naar derde landen.

Frankrijk heeft getracht ook voor de tweede periode van de overgangsfase zekerheid te verkrijgen, waarbij de bijdragen na zes jaar voor de helft over de lid-staten zouden worden verdeeld overeenkomstig de sleutel van art. 200 en de andere helft overeenkomstig de invoer. Frankrijk heeft deze eis laten vallen en de regeling van deze tweede periode is open gebleven. Italië werd tevreden gesteld met de gemeenschappelijke financiering van structuuruitgaven.

De vrijwaringsmaatregelen.

Tegenover de tegemoetkomende houding van Frankrijk bij de financiering heeft Duitsland zijn reserves laten vallen met betrekking tot de vrijwaringsbepalingen. De agrarische exporteurs in de Gemeenschap, zoals Italië, Nederland en Frankrijk, stonden hiertegenover Duitsland als importeur. Autonoom te treffen vrijwaringsmaatregelen werden door Duitsland beschouwd als een onmisbaar complement op de heffingenstelsels en marktorganisaties, welke in de plaats zouden komen voor de douanerechten, kwantitatieve of andere beperkingen aan het interne verkeer. Op dit onderwerp wordt in een volgend artikel teruggekomen.

In dit artikel werden slechts enkele fundamentele besluiten van de Raad in discussie gesteld. Van niet minder essentiële betekenis is de bereikte overeenstemming ten aanzien van de prijsharmonisatie, de uitvoeringsbepalingen van de artt. 235, 42 en 44, terwijl het uiteindelijke succes van de landbouwintegratie, zowel voor Europa als voor de betrekkingen met derde landen mede zal afhangen van de systemen van heffingen en restituties.

's-Gravenhage.

Dr. E. W. MEIER.

In dit artikel geeft schrijver een toelichting op de overgang die zich in 1961 in de Verenigde Staten heeft voltrokken van een min of meer volledig zelf bepaalde en internationaal dominerende monetaire politiek naar een politiek van coöperatieve en gelijkwaardige internationale samenwerking op dit gebied. De externe monetaire politiek heeft zich in het afgelopen jaar geheel ingesteld op deze overgang; dit is ook gepaard gegaan met veranderingen in de interne monetaire politiek. De veranderingen in de monetaire politiek beziet schrijver in het licht van de maatregelen, die in 1961 zijn genomen of voorgesteld ter verbetering van de betalingsbalans en ter versterking van de positie van de dollar. De nieuwe interne monetaire politiek heeft zich nog niet definitief gevormd; zij bevindt zich nog in een experimenteel stadium. In het kader van het voorgenomen economische beleid zal de toekomstige plaats van de monetaire politiek voor een groot deel afhangen van het resultaat van het streven van de Administratie naar een loon- en prijspolitiek, die kan medewerken tot een — over enkele jaren genomen — evenwicht van de fundamentele betalingsbalans.

Het jaar 1961 is voor de Amerikaanse monetaire politiek, extern zowel als intern, een historisch jaar geweest. Het heeft zich gekenmerkt door de overgang van een min of meer volledig zelf bepaalde en internationaal dominerende monetaire politiek naar een politiek van coöperatieve en gelijkwaardige internationale samenwerking op dit gebied. Deze wijziging vloeit voor een belangrijk deel voort uit de veranderde, d.w.z. kwetsbaarder geworden, positie van de dollar in de wereld. De externe monetaire politiek heeft zich in het afgelopen jaar daarop geheel ingesteld; dit is ook gepaard gegaan met veranderingen in de interne monetaire politiek.

De grote tekorten op de Amerikaanse betalingsbalans in de laatste jaren, de daardoor ontstane vermindering van de goudvoorraad en stijging van de buitenlandse kortlopende vorderingen op Amerika — laatstgenoemde zijn thans groter dan de goudvoorraad — hebben in enkele jaren tijds het beeld in het krachtenveld van de internationaal monetaire verhoudingen geheel gewijzigd. De revaluaties van de Duitse mark en van de gulden in maart van het vorig jaar waren hiervan een overduidelijk bewijs.

De veranderingen in de monetaire politiek moeten gezien worden in het licht van de maatregelen, die in 1961 zijn genomen of voorgesteld ter verbetering van de betalingsbalans en ter versterking van de positie van de dollar. Genoemde maatregelen zijn hieronder in drie groepen ingedeeld.

Maatregelen tot verbetering van de fundamentele posten van de betalingsbalans ¹⁾:

1. exportbevordering, uitbreiding van de exportkredietverzekering, aantrekken van buitenlandse touristen;
2. monetaire en fiscale politiek en politiek van het beheer van de federale schuld;
3. loon- en prijspolitiek;
4. intrekking van de belastingvoordelen voor winsten gemaakt door Amerikaanse ondernemingen in West-Europa ²⁾;

¹⁾ Globaal gesproken verstaat men onder de fundamentele betalingsbalans de betalingsbalans met uitzondering van de kortlopende kapitaalbewegingen en de salderingsposten. Sommige deskundigen voegen hieraan nog toe de aan- en verkoop van buitenlandse effecten.

²⁾ Dit voorstel van de Administratie is in de afgelopen zitting niet door het Congres aangenomen. Naar men verwacht, zal het voorstel opnieuw worden ingediend.

De nieuwe monetaire politiek van de Verenigde Staten

5. grotere bijdrage van Europese landen in de militaire uitgaven in Europa;

6. uitbreiding van de binding t.a.v. overheidsleningen en giften aan het buitenland;

Maatregelen tot verbetering van de overige posten van de betalingsbalans:

7. rentepolitiek;
8. verbod van het aanhouden van goud in het buitenland ³⁾;

Maatregelen tot verdediging van de dollar:

9. activering van het Exchange Stabilization Fund;
10. opnemen van valutaleningen;
11. actieve medewerking aan de leningsarrangementen van het I.M.F.

Onder de hierboven opgesomde maatregelen zijn er enkele, die van speciaal belang zijn voor het onderhavige onderwerp. De volgende beschouwingen beperken zich hiertoe.

Een keerpunt in de monetaire politiek vormde het opgeven van de „bills only”-politiek ⁴⁾ in februari 1961 ⁵⁾. Hoewel dit een maatregel van interne monetaire politiek schijnt, was zij genomen om zuiver extern monetaire

³⁾ Deze maatregel is op 14 januari 1961 door de Eisenhower Administratie genomen. De inleveringstermijn eindigde eind mei 1961.

⁴⁾ Zij heeft betrekking op de looptijd van het schatkistpapier aangekocht door het Federal Reserve System ten behoeve van de open-marktpolitiek. De „bills only”-politiek betekent, dat deze aan- en verkopen zich beperken tot papier met een looptijd van maximaal een jaar. Op deze politiek, die verdedigd werd door de Federal Reserve Board, is in financiële en wetenschappelijke kringen in de laatste tien jaren veel kritiek uitgeoefend. De tegenstanders menen, dat de open-marktaankopen zich ook tot langer lopend papier moeten uitstrekken.

⁵⁾ Deze verandering in de open-marktpolitiek vond feitelijk reeds eind oktober 1960 plaats, maar beperkte zich toen tot schatkistpapier met een looptijd van maximaal 15 maanden. Het volgende citaat is van de Chairman of the Federal Reserve Board in zijn verklaring voor het Joint Economic Committee van het Congres op 7 maart 1961: „Beginning on February 20, as we stated in an announcement issued on that date, a copy of which is attached to this statement, the Federal Reserve has engaged in purchases of securities having maturities beyond the short-term area, putting to practical test some matters on which it has been possible in recent years only to theorize”.

redenen. Immers, een uitzondering op deze politiek was ook reeds eerder gemaakt, o.a. in juli 1959, maar toen uitsluitend met het doel om de verstoorde verhoudingen op de binnenlandse kapitaalmarkt en speciaal op de markt van langlopende overheidsobligaties te corrigeren. De wijziging in de „bills only”-politiek van februari 1961 werd niet voor dit doel genomen, maar was voor het eerst na de oorlog internationaal afgestemd teneinde de rente voor kortlopend overheidspapier te verhogen en de kapitaalrente te verlagen. De verhoging van de geldrente in New York verhinderde een te grote uitstroming van kapitaal om te profiteren van een hogere rente in Europa. De monetaire autoriteiten in verschillende Europese landen toonden zich door het nemen van rentepolitieke maatregelen bereid hiertoe van hun kant mede te werken.

De hierboven in het kort aangegeven eerste vijf maatregelen zijn volgens de autoriteiten voldoende om de fundamentele betalingsbalans op langere termijn — gedacht wordt aan 1963 — in evenwicht te brengen. Volledigheidshalve moge in dit verband worden opgemerkt, dat de fundamentele betalingsbalans in het begin van 1961 reeds een gering overschot registreerde, dat echter van tijdelijke aard bleek te zijn. Het deed zich voor aan het einde van de mildste na-oorlogse recessie, toen het uitvoeroverschot gedurende een aantal maanden een record van \$ 6 à 7 mrd. (op jaarbasis omgerekend) bereikte. Ongeveer in dezelfde periode bereikte echter het wantrouwen van het buitenland tegen de dollar eveneens zijn hoogtepunt.

In verband met deze ervaring is het begrijpelijk, dat de Administratie, naast maatregelen op lange termijn, gezocht heeft naar middelen om de dollar in geval van een hernieuwd wantrouwen — na dit tijdelijke fundamentele evenwicht in de betalingsbalans heeft zich in de loop van 1961 een nieuw tekort ontwikkeld — en speciaal gedurende het proces van het herstel van het evenwicht, te kunnen beschermen en verdedigen. Drie maatregelen, in de loop van 1961 genomen, zijn daarop gericht.

De eerste twee maatregelen zijn de re-activering van het Amerikaanse Exchange Stabilization Fund ⁶⁾ en de versterking van dit Fonds door het lenen van Zwitserse franks van Zwitserland. Zijn operaties werden bovendien ver-

gemakkelijk door de beschikking over Duitse marken, afkomstig van de vervroegde terugbetaling van overheids-schulden door Duitsland in april 1961. De re-activering van het Amerikaanse Exchange Stabilization Fund, dat ruim twintig jaren inactief was geweest — behalve voor de normale goudtransacties en de uitvoering van valuta-arrangementen met Latijns Amerikaanse landen — vond plaats in maart van het vorige jaar na de revaluatie van de Duitse mark en de gulden. Hoewel de Verenigde Staten niet hebben deelgenomen aan de gezamenlijke steun van het pond op grond van de Bazel-overeenkomst van 12 maart 1961, kan worden aangenomen, dat de re-activering van genoemd Fonds min of meer het gevolg is geweest van genoemde gebeurtenissen. Bovendien opereert het Fonds door middel van de Federal Reserve Bank van New York ook op de valutatermijnmarkten, hetgeen een nieuwe ontwikkeling in de Amerikaanse monetaire politiek betekent.

De derde maatregel tot verdediging van de dollar is, van Amerikaanse kant gezien, een verlengstuk van het Exchange Stabilization Fund. Dit Fonds beschikt tot dusverre slechts over beperkte bedragen aan deviezen, die als verdedigingsmiddel bij een mogelijke aanval op de dollar volkomen ontoereikend zouden zijn ⁷⁾. Zelfs de bedragen in gewenste valuta's, welke de Verenigde Staten op het Internationale Monetaire Fonds (I.M.F.) zouden kunnen trekken, kunnen voor dit doel onvoldoende zijn. Het is daarom begrijpelijk, dat de Verenigde Staten zeer grote waarde hebben gehecht aan de nu geschapen mogelijkheid van het I.M.F. om met een aantal industriële

⁶⁾ Dit Fonds, waarvan de werkzaamheden beschreven zijn in onze studie: „Egalisatiefondsen en monetaire politiek” in Nederland, Engeland en de Verenigde Staten” (derde druk), bezat bij het uitbreken van de oorlog middelen ten bedrage van ongeveer \$ 2 mrd. Het grootste deel hiervan is gebruikt voor de betaling van de participatie van de Verenigde Staten in de Bretton Woods-instellingen. Het Fonds verleende na de oorlog betrekkelijk geringe stabilisatiekredieten aan andere, vooral Latijns Amerikaanse, landen. Een jaar geleden bezat het Fonds nog ruim \$ 300 mln. aan activa.

⁷⁾ Volgens het december-bericht van de U.S. Treasury bedroegen zij van maart tot oktober resp. \$ 25, 175, 165, 186, 105, 106, 62 en 112 mln.

(advertentie)

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over ca. 200 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerdert.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

landen leningsovereenkomsten af te sluiten ⁸⁾. Zodra deze overeenkomst door de deelnemende landen geratificeerd is, kunnen de Verenigde Staten, in geval de trekkingsvoorwaarden van het I.M.F. worden nagekomen, beschikken over zeer aanzienlijke bedragen aan deviezen, speciaal voor het remmen en opvangen van een kapitaaluitstroming op grote schaal.

Het beschikbaar stellen van deze additionele middelen door de deelnemende landen betekent echter, in geval de Verenigde Staten daarvan gebruik maken, een bereidwilligheid van een aantal Westeuropese landen, Canada en Japan, de dollar te steunen. De dollarschaarste, die sommigen nog 4 à 5 jaar geleden voor permanent hielden, is niet alleen verdwenen, maar de industrielanden zijn thans op monetair gebied gelijke partners geworden met de Verenigde Staten. Om die reden zal de nieuwe leningsovereenkomst bijdragen tot versterking van het internationale monetaire systeem. De totstandkoming van deze leningsovereenkomsten is reeds voorafgegaan door intensieve economische en monetaire samenwerking van de Verenigde Staten met Europa, zoals deze zich openbaart in de vergaderingen van de O.E.C.D. en in de mogelijkheden voor overleg gedurende de maandelijkse vergaderingen van de B.I.S.

De uit de leningsovereenkomsten te verkrijgen middelen kunnen voldoende worden geacht om in de eerstvolgende tijd het internationale monetaire systeem te beschermen tegen tijdelijke storingen. Bovendien hebben de monetaire autoriteiten en deskundigen nu de tijd zich verder te verdiepen in de vraagstukken, welke samenhangen met verbeteringen, die mogelijkwijs nog in het internationale monetaire systeem kunnen worden aangebracht.

De besproken wijzigingen op het gebied van de externe monetaire politiek hebben ook geleid tot en zijn gepaard gegaan met veranderingen in de interne monetaire politiek. Allereerst valt het op, dat de interne monetaire politiek zich in het afgelopen jaar gekenmerkt heeft door een zekere rust, blijkende uit het feit dat, ondanks het aanzienlijke conjuncturele herstel, de rente op korte termijn vrij stabiel is gebleven. Dit beeld wijkt af van de ontwikkeling van de korte rente in overeenkomstige fasen in andere na-oorlogse cyclische bewegingen. Twee redenen kunnen daarvoor worden aangevoerd.

De eerste is de reeds genoemde externe monetaire reden van een verhoging van de geldrente, waardoor deze een niveau bereikte, dat in de afgelopen recessie en in de eerste periode van herstel, hoger lag dan in de vorige overeenkomstige cyclische perioden. Daardoor behoefde de geldrente in het eerste begin van de herstelperiode, die nu bijna een jaar aan de gang is, ook niet verhoogd te worden. Dit is gepaard gegaan met een open-marktpolitiek, die de geldmarkt aanzienlijk verruimde, waardoor de banken momenteel over grotere vrije reserves beschikken dan in de overeenkomstige periode van conjunctureel herstel in 1959.

De andere reden is, dat de fiscale politiek — in zeer

⁸⁾ „The New York Times” van 10 januari jl. drukte het in een redactionele aantekening zeer juist uit in de volgende zin: „The primary immediate purpose of the new pool is to try to prevent any future run on the dollar by giving public notice that vast funds of other major convertible world currencies will be available to aid our currency should the need arise”.

ruime zin gebruikt — ditmaal een grotere rol speelt dan vroeger. Dit betreft niet het gebruik van de budgettaire politiek voor conjuncturele doeleinden. De bestrijding van de recessie 1957/58 vond, evenals die van de recessie van 1960/61, plaats door het bewust aanvaarden van begrotingstekorten ⁹⁾. De huidige Administratie zal echter de budgettaire politiek meer gebruiken voor bestrijding van de werkloosheid — de meningen van deskundigen of de grote werkloosheid van structurele of conjuncturele aard is lopen sterk uiteen — dan de vorige Administratie. Ook in de belastingpolitiek slaat deze Administratie nieuwe wegen in, onder meer door voorstellen tot het verlenen van speciale belastingfaciliteiten aan bepaalde industrieën (o.a. aan de textielindustrie) en grotere fiscale afschrijvingen ¹⁰⁾. Tenslotte wordt bij het beheer van de federale schuld meer dan vroeger gestreefd naar consolidatie van een deel van de zeer aanzienlijke kortlopende federale schuld. De nieuwe coördinatie tussen monetaire en fiscale politiek heeft ertoe geleid, dat de last, die de regeringspolitiek bij andere gelegenheden op het monetaire beleid legde, ditmaal kon worden verminderd ¹¹⁾.

De nieuwe interne monetaire politiek heeft zich nog niet definitief gevormd. Zij bevindt zich nog in een experimenteel stadium. Hoe dit ook zij, de zeer dominerende positie van de interne monetaire politiek is dus in 1961 geëindigd. Dit behoeft niet te verwonderen. Algemeen werd reeds jaren geleden in de Verenigde Staten erkend, dat de monetaire politiek alleen niet voldoende was voor een evenwichtige voldoende groei van de Amerikaanse economie. De „Commission on Money and Credit”, die in juni 1961 haar rapport heeft uitgebracht, heeft er eveneens op gewezen, dat voor het bereiken van de drie doeleinden — voldoende economische groei, geringe werkloosheid en redelijke prijsstabiliteit — niet alleen monetaire, krediet- en fiscale maatregelen nodig zijn, maar dat ook werkgevers en werknemers hiertoe moeten medewerken ¹²⁾.

Wat dit laatste probleem betreft heeft de huidige Administratie van het begin af een positieve houding aangenomen ten opzichte van het probleem van prijzen en lonen. Dit beleid, tezamen met voorstellen tot wijziging van de belastingpolitiek, kan een klimaat scheppen, dat bevorderlijk is voor een krachtige economische groei, een van de voornaamste programmapunten van de huidige Administratie. In het kader van dit nieuwe economische beleid zal de toekomstige plaats van de monetaire politiek voor een groot deel afhangen van het resultaat van het streven van de Administratie naar een loon- en prijspolitiek, die kan medewerken tot een — over enkele jaren genomen — evenwicht van de fundamentele betalingsbalans.

Washington D.C.

v. d. V.

⁹⁾ Terloops zij opgemerkt, dat het begrotingstekort in het fiscale jaar 1959 ruim \$ 12 mrd. bedroeg en voor het lopende fiscale jaar op ongeveer \$ 7 mrd. wordt geschat.

¹⁰⁾ Een bewijs van de nieuwe denkbeelden op dit gebied is het verzoek van President Kennedy in zijn „State of the Union”-boodschap aan het Congres, op 11 januari uitgesproken, voor een presidentiële stand-by bevoegdheid tot verlaging van bepaalde tarieven van de inkomstenbelasting als anti-recessie-maatregel, onderworpen echter aan het veto van het Congres. Tevens heeft de President verzoekt om een presidentiële stand-by bevoegdheid om bij een bepaalde stijging van de werkloosheid de federale steun voor bepaalde openbare werken te versnellen.

¹¹⁾ Aldus de heer R. V. Roosa, Undersecretary of the U.S. Treasury, in een rede gehouden tijdens de jaarvergadering van de American Economic Association op 28 december jl.

¹²⁾ Zie blz. 44/45 van het rapport, dat besproken is in „E.-S.B.” van 5 juli 1961.

Problematiek van de landen met een relatief laag inkomenspeil

III. Landbouw, industrie, sociale hervormingen

Nadat in een eerste artikel ¹⁾ is getracht de gemeenschappelijke kenmerken te definiëren van landen met een relatief laag inkomenspeil, is vervolgens een aantal aanbevelingen voor algemene maatregelen in de ontwikkelingslanden en de „rijke” landen geformuleerd ²⁾. In dit slotartikel is aandacht besteed aan de vraagstukken rondom de landbouw, de industrialisatie en sociale hervormingen.

Landbouw.

De kleine boeren in de overbevolkte landen.

Men dient dit geweldige vraagstuk nuchter te bezien en moet voorlopig uitgaan van een status quo, d.i. een massa traditioneel geleide, veel te kleine bedrijven van 1 à 2 ha (gem. bedrijfsgrootte in Nederland in 1957: 11,96 ha). Vooreerst is er ronduit geen andere mogelijkheid dan een verhoging van de produktie per ha te bewerkstelligen door een intensieve voorlichting voor het gebruik van weinig kostbare middelen. Ook met deze beperking valt er op dit terrein verbluffend veel te bereiken (betere methoden van verbouw — introductie waar dit mogelijk is van wisselbouw — met gebruikmaking van bestaande, doch enigszins verbeterde werkwijzen, betere bemesting, bodembescherming, betere inschakeling van vee, zeer elementaire dorps-landbouw cursussen, selectie van plantenmateriaal, aanleg van een wat primitief, doch wijdvertakt irrigatienet).

Wie de structuur van de landbouw in de tropische landen kent, wijst het vaak gehoorde advies van mechanisatie als een studeerkameroplossing af. Dit kan pas veel later aan de orde komen. Zonder mechanisatie en met relatief weinig investeringen kan een aanzienlijke produktieverhoging in enkele decennia worden bereikt. Indien de overheid er in slaagt geleidelijk werkkrachten aan de landbouw te onttrekken en in te zetten in nieuw opgerichte bedrijfjes (zie de volgende paragraaf), moet een verdubbeling van het reële inkomen in de landbouw mogelijk zijn. Essentieel is echter het afvloeien van talloze werkkrachten waarvan het grensprodukt gelijk is aan of kleiner dan nul. Hetzelfde landbouwareaal zou dan met minder, maar produktiever arbeidskrachten een even grote bevolking kunnen voeden: vooreerst zal echter de produktietoename nog worden afgezogen door de nog toenemende bevolking, al ware het maar als reactie op de introductie van betere hygiënische omstandigheden.

Op het succes van andere — theoretische — oplossingen mag men niet te veel rekenen. *Gonggrijp* ³⁾ heeft er al op gewezen dat collectivisering plus de introductie van arbeidsbesparende machines het vraagstuk nog ernstiger zou maken (nog meer agrarische werkloosheid). Eliminering van het grootgrondbezit? Dit vormt in de landen waar de

ellende het grootst is, geen vraagstuk. De financiële positie van de pachters — zo die er zijn — is er overigens doorgaans beter dan van de eigenaars-boeren. Het stichten van coöperaties? Stimulansen terzake van bovenaf zullen niet veel effect sorteren. Slechts een dynamische geest die in eigen kring besluit tot een dergelijk samengaan kan een levenskrachtige coöperatie stuwten. Belangrijk is, dat de overheid de afvloeiing van tweede en volgende zoons van landbouwers bevordert. Mechanisatie komt pas aan de orde, als na verloop van tijd de afvloeiing uit de landbouw zou resulteren in aanzienlijk grotere landbouwbedrijven. Deze laatste opmerkingen gelden uiteraard niet voor de afwijkende landbouwstructuur in Zuid-Amerika.

De plantage-landbouw.

Wij wagen het hier een gedurfd advies uit te spreken: de plantage-landbouw zou door de overheden in staat moeten worden gesteld voort te produceren in de trant van een grote traditie. Wij pleiten daarbij *niet* voor de handhaving van een eenzijdige economische structuur, de fout o.a. van de zgn. ethische politiek in het voormalige Nederlands-Indië. Een dergelijke politiek leidt tot wat *Geertz* „involutie” noemde, een kunstmatig in standhouden van traditionele vormen van communaal grondbezit, tot verstarring van instituties en „shared poverty”: uitsmering van de beschikbare bestaansmiddelen over een maximaal aantal personen (zie *Wertheim* ⁴⁾). De plantages zullen moeten worden gevat in een keten van bedrijfjes. Maar de arme landen, die met de verbouw van cacao, koffie, tabak, thee enz. een comparatief voordeel bezitten, kunnen zich eenvoudig op dit gebied geen emotionele ressentimenten veroorloven (aldus ook *Myint* ⁵⁾). Zij mogen geen bestaande bronnen van produktie en deviezen vernietigen.

Nog kunnen vele plantages behouden blijven, maar verwaarlozing, ondeskundige leiding en illegale vestiging hebben reeds zware schade aangericht. De zgn. „subsistence”-produktie wint terrein door bevolkingsdruk en desinteresse van de zijde der overheden. Deze historisch belaste vorm van produktie bevindt zich bepaald wel in de hoek waar de slagen vallen. Toegegeven: het exportprodukt van deze plantages is kwetsbaar. Doch in feite is de economische positie van iedere exportmogendheid kwetsbaar. In de paragraaf over internationale handel bevelen wij de instelling van landbouwexport-stabilisatiefondsen aan.

De landbouw der dunbevolkte landen.

De vraagstukken in deze landen zijn minder gecompliceerd. Het zal hier iets eenvoudiger zijn de doorgaans op een laag niveau stagnerende produktie te doen expanderen. *Myint* ⁶⁾ heeft er op gewezen dat in een dergelijke

¹⁾ N. Tiemstra: „Problematiek van de landen met een relatief laag inkomenspeil”, I. Analyseren van het vraagstuk in „E.-S.B.” van 10 januari 1962.

²⁾ N. Tiemstra: „Problematiek van de landen met een relatief laag inkomenspeil”, II. Algemene maatregelen in „E.-S.B.” van 17 januari 1962.

³⁾ G. Gonggrijp: „Hulp aan de onderontwikkelde landen en het te kleine grondbezit der boeren” in „De Economist”, 108 nr. 12 (1960), blz. 837.

⁴⁾ W. F. Wertheim: „Sociologische aspecten der achtergebleven gebieden” in „Mens en Maatschappij”, 35 nr. 5 (1960), blz. 352, 353.

⁵⁾ H. Myint: „The „classical theory” of international trade and the underdeveloped countries” in „Economic Journal”, juni 1958. Herdrukt in „Keur uit de buitenlandse economische tijdschriftenliteratuur” I nr. 4 (1960), blz. 190.

⁶⁾ H. Myint, t.a.p. blz. 167-190.

situatie — de historie heeft het bewezen — de „vent for surplus“-gedachte van *Adam Smith* in een wat verfijndere vorm actueel kan zijn. Indien er boven de „subsistence“-produktie sprake is van onbenutte capaciteit ter voortbrenging van exportabele goederen (genoeg grond), kan dit leiden tot een snelle expansie van de export ingeval de buitenlandse vraag enigszins elastisch is. Het land is dan in staat tegen zeer geringe reële kosten (het getroosten van wat extra arbeidsmoeite en het opgeven van een klein gedeelte van de tamelijk overvloedig beschikbare vrije tijd) importen te verkrijgen.

In het onderhavige geval lijkt deze gedachte aantrekkelijker dan de zgn. produktiviteitstheorie; het nieuwe land zal bijna zeker in cultuur worden gebracht met de traditionele methoden (nagenoeg vaste technische coëfficiënten). Evenmin is hier de leer van de comparatieve kosten actueel: van een volledige bezetting der produktiemiddelen als uitgangspunt, en, daarna, van specialisatie door reallocatie is geen sprake. Het is niet waarschijnlijk dat de boeren een deel der „subsistence“-produktie zullen afstoten om door overgang op exportproduktie een deel van hun goederenpakket via het betalingsverkeer aan te schaffen. Door het in produktie nemen van nieuwe gronden met gebruikmaking van de traditionele technieken kan het produkt per hoofd in eerste aanleg aldus stijgen. Toenemende welvaart kan leiden tot bevolkingstoename en hierdoor kan toch weer grond aan exportdoeleinden worden onttrokken. Bijzonder stabiel lijkt deze ontwikkeling niet. Zij moet tijdig worden aangevuld met industrialisatie — eventueel door het mede inschakelen van vreemde arbeidskrachten — en de introductie van betere produktiemethoden (mechanisatie in de landbouw) opdat het belangrijke voordeel van de bedrijfsgrootte niet verloren gaat. Een groot probleem in dunbevolkte landen is dat van de acculturatie, het proces van overdracht van culturelementen wanneer verschillende autonome sociale systemen met elkaar in contact komen.

Industrie.

Industrialisering is in alle gevallen noodzakelijk om de doorgaans eenzijdige economische structuur te doorbreken maar het is geen wondermiddel dat gemakkelijk kan worden verwezenlijkt en snel tot successen leidt. Een verlichting van de bevolkingsdruk op het platteland zal veel tijd vragen. De centraal opgestelde industrialisatieprogramma's moeten worden gekenmerkt door een realistisch inzicht en moeten een sterk gespreide stichting beogen van zeer vele, vooralsnog kleine, naar produkt sterk gedifferentieerde bedrijven, waarvan de werknemers als een keten van wederzijdse afnemers optreden. De vraag van de miljoenen landbouwers blijft voorlopig inelastisch en klein. De ligging van de bedrijfjes bij de grote landbouwcentra, zij het dan aan goede verbindingswegen, is belangrijk ter vergemakkelijking van de afvloeiing uit de landbouw en ter voorkoming van een buitensporige groei van slechts enkele grote steden. Het is voorts van belang dat de expansie van de ene bedrijfstak verband houdt met de verwachte expansie van de andere (zie *Tinbergen* ⁷)).

Schoksgewijze groei, een belangrijke dynamische factor in de Westerse economieën, dient hier te worden vermeden (dit in tegenstelling bijv. tot de mening van de sterk op de Westerse expansie georiënteerde auteur *Hirschmann* ⁸)).

⁷) J. Tinbergen: „The design of development”, Baltimore 1958.

⁸) A. O. Hirschmann: „The study of economic development”, New Haven 1958.

Voorlopig dient de aandacht te worden geconcentreerd op arbeidsintensieve produktieprocessen. Hiermede moet met de aanschaffing van kapitaalgoederen terdege rekening worden gehouden. Zelfs een voordelige import van arbeidsbesparende machines dient achterwege te blijven. Verder moet iedere overdracht van Westerse technieken worden gezien in het licht van de situatie in het ontwikkelingsland. Transformatie zonder meer is riskant. Een tijdelijke bescherming van jonge bedrijfstakken zal soms aanbeveling verdienen. Hoewel men in deze tijd alles graag snel wil oplossen, zou de overgang van een in hoofdzaak agrarische, pre-kapitalistische economie in één fase naar een sterk gemechaniseerde, hoog geïndustrialiseerde volkshuishouding absurd zijn.

Internationale handel.

De akkoorden dienen zoveel mogelijk een multilateraal karakter te hebben (geen bilaterale overeenkomsten of barter); in overeenstemming met *Tinbergens* gedachte verdient een mondiale aanpak de voorkeur. De invoer van tropische produkten en grondstoffen in de Westerse landen moet geleidelijk volledig worden vrijgemaakt. Er moet alsnog worden gepoogd te komen tot de stichting van een internationaal grondstoffenstabilisatiefonds. De arme landen zouden zelf een exportconjunctuurfonds kunnen stichten teneinde de baten uit de export van agrarische produkten en grondstoffen als een constante inkomensstroom naar de onderscheiden economieën te kunnen laten vloeien (doch niet, zoals in de praktijk al is gebeurd, in de vorm van een belasting op landbouwexportprodukten!). Het ontwikkelingsland zal tenslotte voorlopig aan de import enigermate richting moeten geven, bijv. door middel van heffingen (geen kwantitatieve invoerbepalingen).

Sociale hervormingen.

„Het filosofisch-berustende Oosten bestaat tegenwoordig nog vrijwel uitsluitend in de voorstelling van sentimentele Westerlingen ... wij kunnen wel voorstaan dat men de traditionele waarden behoudt, maar willen zij die de armoede aan den lijve ondervinden, dat zelf?“. Aldus *Wertheim* ⁹). Structurele en culturele systemen zijn uit hun relatieve evenwichtssituatie gestoten en bewegen zich met schokken, als tussen grote krachtvelden naar nieuwe evenwichten. Volgens *Van Nieuwenhuyze* ¹⁰) kondigen nieuwe cultuurpatronen zich aan, maar voorlopig nog eerder als een behoefte dan als een reeds waarneembaar en kenbaar patroon. Wij moeten echter niet verwachten dat het nieuwe cultuurpatroon een geheel Westers karakter zal krijgen. Het Westen kan adviseren tot industrialisatie, mechanisatie in de landbouw, verbetering van de infrastructuur, het kan schenkingen doen en kredieten verstrekken, doch er zal weinig verbeteren als er geen sprake is van een positieve respons van de bevolking op al deze maatregelen en een juist consumptiepatroon.

Kimble ¹¹) heeft er op gewezen dat de in het Westen goed aansprekende prikkels tot het getroosten van inspanningen om de welvaart te verhogen, geen invloed hebben op de Afrikaanse bevolking. Het streven van de elite(s) in dit opzicht betekent een vruchteloos storm lopen tegen een onwrikbare muur van indolentie. De factor

⁹) W. F. Wertheim, t.a.p. blz. 354.

¹⁰) C. A. O. van Nieuwenhuyze: „Onderontwikkeldeheid, sociaal gezien” in „Mens en Maatschappij”, 36 nr. 1 (1961), blz. 11.

¹¹) H. T. Kimble: „Tropical Africa. I. Land and livelihood”, New York 1960.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(advertentie)

arbeid is in Afrika overvloedig aanwezig, maar het gaat er om hoevelen er bereid zijn te werken. Köbben¹²⁾ heeft medegedeeld dat de Akim van Ghana trachten uit de verbouw van cacao voor de wereldmarkt voldoende pachtgelden te ontvangen om een arbeidsloos bestaan te verzekeren. Een belangrijk deel van de inkomsten wordt verspield aan dodenfeesten. De Bete van Ivoorkust besteden de aanzienlijke inkomsten uit de produktie van koffie en cacao deels aan een gecompliceerd stelsel van ceremoniële uitwisseling. Bij de Navaho-indianen krijgt de rijkere geen gelegenheid zijn geld produktief te maken. Zijn stamgenoten zouden dat als vrekigheid beschouwen. Zo zijn er voorbeelden te over. Men kan met Ablj¹³⁾ willen bevorderen dat er een dynamische geest zal komen over de volkeren der ontwikkelingslanden, doch het ontbreken ervan is en blijft voorlopig een feit en zal nog lange tijd een ernstige rem betekenen voor de welvaartstoening.

Het is aan de overheden der arme landen, eventueel afgaande op Westerse adviezen, de acculturatie van een dynamisch(er) cultuurpatroon te bevorderen. Het Westen moet zich daarbij verzoenen met de gedachte dat de bevolkingen der arme landen het niet noodzakelijk zullen vinden de Westering in alles te volgen. De invloed van het klimaat op bestedingsgewoonten, zorgzaamheid en spaarzin zal daarbij van blijvende invloed zijn. Met Dittrich¹⁴⁾ willen wij waarschuwen tegen al te energieke overdracht van zegeningen der westerse cultuur, iets wat al menigmaal heeft geleid tot desintegratie van sociale categorieën. Ook hier past het advies: niet te veel in betrekkelijk korte tijd willen bereiken.

Wanneer de armoede afneemt.

Een geleidelijke afnemende van de armoede in de ontwikkelingslanden zal nieuwe vraagstukken opwerpen. Een stijging van de landbouwprijzen bij gelijkblijvende overige prijzen kan bijv. een geringer aanbod van landbouwprodukten tot gevolg hebben, omdat dan hetzelfde inkomen met minder arbeid kan worden verkregen. De spaarquote zou gaandeweg van omstreeks 5 tot 15 à 20 moeten stijgen, doch dit mag niet gebeuren door sluipende inflatie en „forced saving”, gegeven het feit dat voorlopig nog miljoenen aan de rand van het bestaansminimum verkeren. Opvoering van de spaarzin bij arme bevolkingsgroepen waarvan het reële inkomen iets stijgt, is bij gelijktijdige confrontatie met tot voor kort onbekende behoeftenbevredigingsmiddelen een gigantisch vraagstuk. Toch moet de betekenis van het o.a. door Hamberg¹⁵⁾ genoemde

¹²⁾ A. J. F. Köbben: „Antropologie en acculturatie” in „Mens en Maatschappij”, 35 nr. 5 (1960), blz. 359, 360.

¹³⁾ P. S. J. Ablj: „Hulpverlening aan achtergebleven landen en volkeren” in „E.-S.B.”, 46 nr. 2294 (1961), blz. 685.

¹⁴⁾ Z. R. Dittrich: „Het begrip van „onderontwikkeldheid” en de geschiedwetenschap” in „Mens en Maatschappij”, 35 nr. 5 (1960), blz. 345.

¹⁵⁾ D. Hamberg: „Economic growth and instability”, New York 1956, blz. 194.

demonstratie-effect ook niet worden overdreven. Er bestaan geweldige welvaartsverschillen tussen de massa en de kleine elite(s).

Voorlopig zullen nog jaren en jaren lang voor de arme miljoenen wat kleding, beter voedsel, verbetering van de primitieve behuizing, landbouwwerktuigen, zeer hoog genoteerd blijven staan op de preferentieschalen. Er is verder ternauwernood sprake van een welvarende topgroep die vrijwillig of gedwongen de nodige besparingen zal kunnen

leveren. De al zeer schaars aanwezige ondernemingsgeest mag door een onjuiste belastingpolitiek niet worden geïnactiveerd. Het ontstaan van een inheemse groep zakenlieden en investeerders, motor in een expanderende maatschappij, zal ongetwijfeld worden bemoeilijkt door de „egalitarian economics” der vakverenigingen. De toename van de geldhoeveelheid, er is al op gezinspeeld, moet nauwkeurig in de hand worden gehouden; zij kan voorlopig proportioneel met de bevolking plaatshebben.

In een drietal artikelen is gepoogd in zeer grove lijnen een beeld te geven van de vraagstukken die aan de orde komen bij het streven de armoede in de ontwikkelingslanden te doen afnemen. Naar voren is gebracht dat slechts op de lange duur enige verlichting van de nood zal kunnen worden verkregen. Daartoe dienen zowel in de Westerse landen als in de arme landen maatregelen te worden genomen. Een nuchtere aanpak, uitgaande van de situatie zoals die is, en van bestaande produktiebronnen en -technieken, is noodzakelijk.

Opmerking.

Na de inzending van deze artikelen bereikte mij het verslag van het Symposium „Humanity and Subsistence”, Vevey, Zwitserland (Annales Nestlé, 1960). Het was interessant te constateren dat enkele, in mijn artikelen geformuleerde waarschuwingen en aanbevelingen ook, in niet-essentieel afwijkende bewoordingen naar voren zijn gebracht door bepaalde inleiders op genoemd symposium. De bekende hoogleraar in de internationale handel aan de Harvard University, Prof. G. Haberler, waarschuwde met klem tegen een te groots opgezette planning, „which mostly goes against the grain of the natural forces of the economy” (blz. 108) en uitte deze waarschuwing tijdens de discussie nogmaals met verwijzing naar de gang van zaken bij het burgerlijk bestuur van India (blz. 289, 290). Belangrijker dan economische hulp vond Prof. Haberler een liberale handelspolitiek ten opzichte van de ontwikkelingslanden door het Westen (blz. 108).

P. T. Bauer, van de Cambridge University, hield een pleidooi voor steun aan de landbouw en was kennelijk niet onder de indruk van de snelle en onvoorwaardelijke zegeningen ener industrialisatie: „Manufacturing-industry is simply one form of economic activity and there is no inherent reason why, in general, it should represent the most economic use of resources or promote their growth most effectively”. Hij vroeg aandacht voor de welvarende landbouwstreken op Malakka en de vele arm gebleven geïndustrialiseerde centra in Hongkong, Puerto Rico, India en Pakistan (blz. 246). Tenslotte waarschuwde deze inleider voor landbouwexportstabilisatiefondsen die het karakter aannemen van een onredelijke belasting op deze produkten. Prof. A. Sauvy van het Collège de France wees nogeens, aan de hand van veel cijfermateriaal, op de alarmerende bevolkingstoening (factor 2,4 in 40 jaar!) in de ontwikkelingsgebieden (blz. 53-66).

Ede.

Drs. N. TIEMSTRA.

In dit artikel ziet schrijver de vraag onder ogen, of een omslagstelsel de mogelijkheid biedt, en zo ja in welke mate, waarde- resp. welvaartvast pensioenen te garanderen. Zijn conclusie luidt dat bij financiering via een omslagstelsel geen volstrekte garanties hieromtrent zijn te bieden. Voorshands lijkt het schrijver waarschijnlijk, dat de grens van een gezonde toepassing van het omslagstelsel en van het kapitaaldekkingstelsel enerzijds wordt bepaald door de behoeften aan risicomijdend kapitaal en anderzijds door de voorzichtigheid, in acht te nemen bij ramingen op lange termijn van een welvaart, die sterk afhankelijk is van tal van onzekere economische en politieke factoren. Het wil schrijver voorkomen, dat het mede de onbevredigende diversiteit bij en de divergentie tussen de op het kapitaaldekkingstelsel gebaseerde bedrijfspensioenfonds is, die ertoe heeft geleid dat de gedachte is uitgegaan naar een nieuwe opzet, waarbij deze fondsen op den duur aan betekenis zullen inboeten. In wezen gaat het echter volgens schrijver niet om het alternatief tussen kapitaaldekkingstelsel of omslagstelsel, doch om een juiste dosering van beide.

Waardevast bedrijfspensioenen en het omslagstelsel

Daar wij in ons vorige artikel ¹⁾ moesten vaststellen dat geen technische mogelijkheden aanwezig zijn om binnen het kapitaaldekkingstelsel (K.D.S.) enige toezegging omtrent waardevastheid, laat staan welvaartvastheid van bedrijfspensioenen te doen, willen wij thans de vraag onder ogen zien of het omslagstelsel (O.S.) dan wél in alle omstandigheden aan pensioenen het karakter van waarde- resp. welvaartvastheid kan verlenen. Het is duidelijk, dat wanneer een inflatie de overheid uit de hand loopt, ook een O.S. geen hulp kan bieden: de inning van de omslagpremies blijft dan achter lopen bij de verschuldigde uitkeringen en een schommelfonds is onder deze omstandigheden spoedig uitgeput. De staat zal dan moeten bijspringen of men zet de tering naar de nering, d.w.z. dat de uitkeringen wel nominaal zullen kunnen stijgen, doch steeds blijven achterlopen en dus noch waardevast, noch welvaartvast zullen blijken. Bij inflatie stijgt de belastingdruk door de progressie in de tarieven en van tevoren is moeilijk te overzien of een bepaalde omslagpremie, die van de belastingbetalers wordt geheven op een in het verschiet liggend tijdstip, in feite in de letterlijke en figuurlijke betekenis van het woord „haalbaar” zal blijken.

Het toekennen van waardevast aanspraken, in welke vorm ook, legt een geïndexeerde schuld op de gemeenschap. Een cumulatie van dergelijke aanspraken — men denke in dit verband ook aan de waardevastmaking van de kinderbijslag en straks aan de invaliditeitsuitkeringen — die op een bepaald moment bij toenemende welvaart nog financieel en economisch verantwoord is, zou op een later tijdstip tot grote spanningen kunnen leiden, met name wanneer zich de verhouding werkenden tot pensioentrekkingen in ongunstige zin zou wijzigen, bijv. indien de verlenging van de levensduur verdere voortgang zou vinden. Het is derhalve gevaarlijk de „haalbaarheid” van een O.S. te beoordelen naar en af te stemmen op een situatie in een tijd van hoogconjunctuur aan de hand van de op dat moment bestaande conjuncturele en demografische omstandigheden.

¹⁾ Zie: „Waardevast bedrijfspensioenen en het kapitaaldekkingstelsel” in „E.-S.B.” van 17 januari 1962.

In een voortreffelijk artikel in het „Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid” (juni 1961), getiteld: „Belang van de keuze van het financiële systeem in zaken van pensioenverzekering”, geeft de heer R. Consael, actuaaris bij het Ministerie van Sociale Voorzorg, interessante cijfers, die het verschijnsel van het toenemen van het percentage bejaarden in een aantal landen demonstren en waarbij de positie van Nederland in dit proces in het oog springt.

Landen	Tijdstippen (benadering)		
	1850	1900	1950
België	5,87	6,18	10,69
Frankrijk	6,47	8,20	11,80
Groot-Brittannië	4,64	4,69	10,83
Nederland	4,75	6,01	7,73 a)
Zweden	4,78	8,37	10,31

a) Inmiddels in 1960 gestegen tot 9,1.

Voor ons land wordt op grond van demografische berekeningen verwacht, dat het percentage bejaarden in 1980 sterk zal zijn gestegen. De situatie ligt dan ook bepaald ongunstiger dan in de andere landen, waar dit percentage al in 1950 het peil heeft bereikt van 10 à 11, een peil dat wij in de nabije toekomst nog zullen overschrijden. Dit moge een maning inhouden tot het betrachten van grote voorzichtigheid bij het eventueel volgen van in deze landen toegepaste methoden. De heer Consael formuleert voorts als zijn mening: „In strijd met hetgeen gebeurt met de individuele fondsvorming, vallen in een omslagstelsel de lasten van een dienstjaar voor een deel terug op de latere dienstjaren, zodanig, dat de nieuwe generaties van bijdragers voor de oudere betalen. Een dergelijk systeem is aangewezen om het invoeren van de verzekering te vergemakkelijken, want de collectiviteit heeft van meet af aan geen (op dat moment) overdadig geachte uitgaven te dragen (cursivering van ons). Nemen daarentegen de lasten toe, dan valt het te vrezen, dat er een tijd komt, dat zij al te zwaar gaan drukken”.

Wij achten het dan ook geenszins verantwoord, wanneer men gedreven door een groeiend verlangen naar waarde- resp. welvaartvastheid, in steeds toenemende mate zijn

toevlucht neemt tot een O.S. dat nieuwe, later blijkende onzekerheden schept. Het S.-E.R.-advies over waardeveste bedrijfspensioenen trekt op blz. 14 een vergelijking tussen de veronderstelde tekortschietingen van het K.D.S. en die van het O.S. „Een vraag die ten aanzien van de wenselijkheid van het kapitaaldekkingstelsel rijst, wanneer dit voor een groot aantal sociale verzekeringen zou worden aangewend, is of er voldoende beleggingsmateriaal is”. „De tegenovergestelde vraag kan ook gesteld worden. Zal, bij gebruik van het omslagstelsel, er wel voldoende worden gespaard om in de behoeften aan risicomijdend kapitaal van overheid en bedrijfsleven te voorzien?”

T.a.v. de eerste vraag zouden wij willen opmerken, dat in onze nog steeds expanderende economie en gezien o.m. het woningtekort vooralsnog geen vrees behoeft te bestaan voor een te gering aanbod van beleggingsmateriaal. Wel is het omgekeerd zo, dat bijv. een uitbreiding van de A.O.W. direct zou leiden tot een op dit ogenblik ongewenste daling van het aanbod van risicomijdend kapitaal. Immers, met name in de vrijwillige pensioensector zal een onmiddellijke aanpassing plaatsvinden in al die gevallen, waarin de verhoging van de A.O.W. tot verlaging van het ondernemingspensioen zal voeren, in het bijzonder ook wanneer een looncompensatie in verband met een stijging van de omslagpremies zou worden gegeven. Ook is te verwachten, dat de vrijwillige besparingen zullen afnemen wanneer, in het licht van gewekte verwachtingen, de noodzaak van verbetering van eigen ouderdagszorg zal afnemen en het sparen minder aantrekkelijk wordt, omdat men zich hoe langer hoe meer vertrouwd maakt met de gedachte, dat een minimum levenspeil toch door de overheid onder alle omstandigheden wordt gewaarborgd. Hierbij komt, dat men er zich steeds meer van bewust wordt dat het gespaarde bij inflatie niet waardevast zal zijn.

In een nog steeds actueel artikel in „Sociaal Maandblad Arbeid” van 20 oktober 1955 schreven Prof. Dr. H. J. Witteveen en Drs. W. Eizenga op blz. 548 met betrekking tot de financiering van de ouderdomsverzorging en in dit verband over het overschrijden van de „spaarrempel”: „Bij wijze van spreken zou de gift van een stoel een zodanige spaarzin kunnen verwekken, dat ook de rest van het ameublement bijeengespaard zou worden. Dit is uiteraard mogelijk. Het is echter evenzeer denkbaar, dat deze gift de zucht tot verder „krijgen” zal versterken: stil afwachten, misschien krijgen wij er nog wel een stoel bij!”.

Naar het ons voorkomt gaat het echter in wezen niet om het alternatief tussen K.D.S. of O.S., doch om een juiste dosering van beide. Waar een toelaatbare grens ligt van een hypothekering van toekomstig maatschappelijk inkomen, mede in verband met de ontwikkeling van de gedachte van een internationale herverdeling van welvaart, is een vraag die nader zou moeten worden onderzocht. Gaat men te ver met toepassing van een O.S., met name bij de ouderdagsverzorging, dan verliest het K.D.S. relatief en absoluut aan betekenis en wordt de persoonlijke verantwoordelijkheid steeds verder terug-

gedrongen²⁾. Wij kunnen dan ook niet de opinie delen van de heren Ir. J. C. Kaars Sijpesteijn en Mr. Dr. J. van Bruggen, wanneer zij, in hun aan het genoemde S.-E.R.-advies toegevoegde nota, op blz. IV-15 als hun oordeel uitspreken, dat „een omslagstelsel in Nederland zou kunnen worden ingevoerd, *zonder dat aan de bestaande constellatie en haar historische achtergronden geweld wordt gedaan*” (cursivering van ons).

In het licht van al deze overwegingen doet de uitspraak, gedaan in het door de heren Van Bruggen en Kaars Sijpesteijn aangehaalde preadvies van de Zwitserse actuarissen Kaiser en Nonella, op blz. IV-38 van het S.-E.R.-rapport, wel zeer theoretisch aan. Wij lezen: „Das Umlageverfahren wird von der eigentlichen wirtschaftlichen Entwicklung nicht beeinflusst; die Höhe der Beitragsansätze bleibt davon unberührt und im Finanzhaushalt ist lediglich eine gleichwertige „Dehnung” auf der Einnahmen- und der Ausgabenseite festzustellen”.

Trouwens, naar ons inzicht is het O.S. niet zo onschuldig als dit wordt voorgesteld. Het grootste gevaar, dat in ruime, op een O.S. gebaseerde aanspraken verscholen ligt, zit in de *verwachtingen* die hierdoor worden gewekt. Wanneer een belangrijk deel van het kiezerscorps, n.l. het arbeidende deel der bevolking, zich ook t.a.v. de zorg voor de oude dag gevrijwaard en beveiligd acht tegen de gevolgen van inflatie, zal, naarmate het via een O.S. te effectueren aandeel in de ouderdags- en gezinsverzorging groter wordt, de vrees voor de gevaren van evenwichtsverstoring in inflatoire richting afnemen en aldus, de politieke rem op inflatie worden verzwakt. Immers, juist van steeds opnieuw opkomende politieke en sociale verlangens kunnen inflatoire impulsen uitgaan.

In een democratische samenleving vormen het eigenbelang en het groepsbelang de achtergrond van elke besluitvorming; zij vervullen de rol van movens of rem. Wij citeren een passage aan het slot van een tweede artikel van Prof. Dr. H. J. Witteveen en Drs. W. Eizenga in „Sociaal Maandblad Arbeid” van 20 februari 1956: „Maar de politieke realiteit in de huidige maatschappij is, dat de onaangename beslissingen tot zelfbeperking, die alléén inflatie kunnen tegengaan, zeer moeilijk en alleen onder grote druk worden genomen. Deze druk zal een deel van zijn scherpste verliezen, zodra a) een belangrijke bevolkingsgroep het gevoel krijgt, dat prijsstijging haar geen — of een minder groot — nadeel brengt; b) de overheid zelf niet uitdrukkelijk zekere lasten van de inflatie heeft te aanvaarden”.

Wanneer op blz. 10 van het S.-E.R.-rapport wordt gesteld: „Dat door het aanbrengen van een speciale voorziening t.a.v. pensioenen afbreuk zou worden gedaan aan het streven de koopkracht van de munt op peil te houden, is niet waarschijnlijk”, dan komen wij tot een tegenovergestelde conclusie. Wanneer het rapport vervolgt

²⁾ Zie over de gevolgen daarvan voor onze westerse samenleving het artikel van Mr. J. Bierens de Haan in „Maatschappij-Belangen” van september 1961.

(I. M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

met: „De invloed van een dergelijke voorziening op de ontwikkeling van de totale vraag is *n.l.* (cursivering van ons) veel geringer dan de invloed van de factoren die gewoonlijk leiden tot een inflatoire ontwikkeling”, dan achten wij t.a.v. de totale vraag de opmerking juist, doch het inflatoire gevaar schuilt juist niet dáárin doch in de psychologische nevenwerking, de inflatoire narcose zoals deze in het laatst geciteerde artikel is genoemd, waaronder de bevolking wordt gebracht.

Komen wij tot de beantwoording van de aan het begin van ons artikel geformuleerde vraag, dan luidt ons antwoord, dat ook bij financiering via een O.S. géén volstreekte garanties omtrent waarde- resp. welvaartvastheid zijn te bieden. Waar de grens ligt van een gezonde toepassing van O.S. en K.D.S. is niet eenvoudig vast te stellen. Voorspands lijkt het waarschijnlijk; dat deze grens enerzijds wordt bepaald door de behoeften aan risicomijdend kapitaal in onze nog expanderende economie en anderzijds door de voorzichtigheid, in acht te nemen bij ramingen op lange termijn van een welvaart, die sterk afhankelijk blijft van tal van onzekere economische en politieke factoren, de laatste ook van internationaal karakter.

Wanneer een ruimere toepassing van het O.S. ertoe zou

leiden dat het K.D.S. wordt verdrongen, dan heeft dit ook consequenties op het gebied der kapitaalvoorziening. Een oprecht streven naar waardevastheid houdt in de bereidheid tot het brengen van offers. De wil daartoe wordt ondermijnd, wanneer ter bevrediging van eenmaal gewekte sociale verlangens t.a.v. de gevolgen van inflatie, een toevlucht wordt gezocht bij illusiewekkende middelen.

Naar het ons wil voorkomen is het mede de onbevredigende diversiteit bij en de divergentie tussen de op het K.D.S. gebaseerde bedrijfspensioenfondsen, die ertoe heeft geleid dat de gedachte is uitgegaan naar een nieuwe opzet, waarbij deze fondsen op den duur aan betekenis zullen inboeten, nl. wanneer de A.O.W., op omslagstelsel gebaseerd, tot een bevredigend peil zal zijn opgetrokken. Dat dan met het badwater ook het kind (het K.D.S.) weliswaar niet geheel wordt weggespoeld, maar dan toch zozeer wordt toegetakeld, dat onze economie er ernstige schade door kan lijden, mag niet worden vergeten. Wij menen, dat er andere mogelijkheden te ontdekken vallen, waarbij wij niet met een dreiging van Scylla en Charybdis worden geconfronteerd. De opzet van dit artikel leent zich er echter niet toe dat wij op dit moment hierop kunnen ingaan.

Amsterdam.

LOD. S. BEUTH.

INGEZONDEN STUK

Reële lonen en arbeidsproductiviteit sedert 1947

Mr. A. J. R. Mauritz te 's-Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 22 november jl., blz. 1096 e.v., geeft de heer G. C. van Almelo een interessant overzicht van de ontwikkeling in ons land sedert 1947 van de reële lonen en de arbeidsproductiviteit (in de zin van productie per werknemer). Uit de verschillen die uit de met elkaar vergeleken reeksen indexcijfers voortvloeien worden enkele conclusies getrokken. De voornaamste is deze dat in het algemeen sinds 1947 de reële lonen de productie per werknemer maar in zeer bescheiden mate hebben gevolgd. Feitelijk kan van dit volgen tot 1954 zelfs nauwelijks gesproken worden. Tussen 1954 en 1958 evenwel houden de beide reeksen wel gelijke tred. Maar na 1958 is er weer een zeker achterblijven van de reële lonen, zodat, nu in 1962 een grotere stijging van de reële lonen dan van de arbeidsproductiviteit is te verwachten, dit een „verantwoorde inloop” zou zijn.

Tot zover de korte inhoud van dit artikel. Aan elke vergelijking van tijdreeksen over langere perioden kleven natuurlijk bepaalde statistische bezwaren. Bovendien schuilt een element van willekeur in het basisjaar. Wat dit laatste betreft heeft de heer Van Almelo gemeend naast 1947 ook 1954 en 1958 als alternatieve basisjaren in zijn beschouwingen te moeten betrekken. Het komt mij voor dat de blik op het door hem aangesneden onderwerp nog wat verder wordt verruimd wanneer men bovendien 1938/1939 als vertrekpunt neemt. Daar is te meer reden voor omdat in het najaar van 1945 bij de eerste richtlijnen voor de toenmalige loonpolitiek uitgegaan werd van de kosten van een minimum-budget voor ongeschoolde arbeiders. Bepaalde normen voor ongeschoolde en geschoolde arbeiders zijn toen op grond hiervan vastgesteld. Men ging dus meer uit — en onder de gegeven omstandigheden volkomen terecht — van datgene wat uit hoofde

van de behoeftenfactor als nodig werd beschouwd dan van bepaalde cijfers die in overeenstemming konden worden geacht met de productiviteit van het bedrijfsleven. Trouwens dit verkeerde nog geheel in de beginfase van de wederopbouw.

Bij de loonpolitieke ontwikkeling die op deze wijze is gestart is al spoedig, wanneer men zich mag baseren op de verdiende bruto-lonen in de industrie en op de indexcijfers van de kosten van levensonderhoud voor handarbeiders, voor hen de levensstandaard van 1938/1939 weer bereikt. Dit gold met name reeds voor het jaar 1947. Maar — en hier komt dan de kwestie van de toen bereikte productiviteit aan de orde — de productie per werknemer had op dat tijdstip nog lang niet (en kon dat ook niet) het niveau bereikt van vòòr de oorlog! Met alle reserve die natuurlijk past bij het bezien van zulke cijfers is het dan ook zeker nuttig na te gaan wat het C.B.S. hieromtrent voor berekeningen heeft gemaakt (zie bijv. blz. 60 van „Zestig jaren statistiek in tijdreeksen” verschenen in 1959). De productie per werknemer in de industrie lag in datzelfde jaar 1947, het vroegste basisjaar, waar de heer Van Almelo van is uitgegaan, nog meer dan 25 pCt. beneden de vooroorlogse stand. Men zie hiervoor onderstaande tabel, waarvoor de gegevens alle zijn ontleend aan de genoemde en aan andere C.B.S.-publicaties.

Geen wonder dan ook dat de reële verdiende lonen nog een tijdlang geschommeld hebben zelfs iets beneden de 100-stand (van 1938/1939) alvorens zij zich in 1953 blijvend boven het vooroorlogs niveau zijn gaan verheffen.

Natuurlijk geeft ook deze zich over 23 jaren uitstreckende vergelijking geen volledig en in alle opzichten verantwoord beeld. Zeker zal de nodige reserve in acht genomen moeten worden bij een vergelijking van de productie per werknemer in de industrie vòòr de oorlog en daarna. Anderzijds

	Verdiende bruto uur- lonen nijverheid (oktober- cijfers)	Kosten van levens- onderhoud	Reële verdiende uurlonen	Productie per werk- nemer nijverheid
1938/39	100	100	100	100
1945	159	172	—	—
1946	181	187	97	64
1947	194	195	100	72
1948	206	200	103	76
1949	208	213	98	82
1950	227	233	97	88
1951	243	256	95	89
1952	252	259	97	91
1953	258	259	100	98
1954	299	269	111	105
1955	308	272	113	109
1956	336	276	122	112
1957	372	305	122	113
1958	374	312	120	116
1959	388	315	123	124
1960	424	323	131	137

is het ook nodig erop te wijzen dat in de reële verdiende lonen verschillende verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden, die sinds 1938/1939 in het secundaire vlak hebben plaatsgevonden, *niet* zijn verdisconteerd. Dit geldt bijv. voor de kinderbijslagen (in een handarbeidersgezin met 2 kinderen gemiddeld een procent of acht boven het verdiende loon).

Dit korte aanvullende commentaar zou ik willen besluiten met de conclusie dat, wanneer men 1938/1939 als uitgangspunt voor zijn beschouwingen kiest, de paralleliteit van de beide vergeleken reeksen veel groter blijkt te zijn dan de heer Van Almelo, zijn cijferopstellingen maken de met 1947 als basis, meende te mogen stellen.

NASCHRIFT

Wij zijn het gaarne met de heer Mauritz eens, dat het kiezen van een basisjaar altijd een arbitraire zaak is. Niettemin zijn wij van oordeel, dat het in ons betoog gekozen uitgangspunt (1947), verantwoord is en wel om de volgende redenen.

In de eerste plaats is het bezwaarlijk, en in de praktijk van de tijdreeksen minder gebruikelijk, om een zgn. gebroken reeks te hanteren (1939-oorlog-1945). Dat dit bezwaarlijk is, wordt het beste geïllustreerd door het door de heer Mauritz vermelde feit, dat de productie per werknemer in die periode met 25 pCt. is teruggelopen. Beter ware het hier te zeggen, dat de na de oorlog gestarte productie een peil bereikte van 75 pCt. van de vooroorlogse productie, omdat deze formulering impliceert, dat er een nieuwe situatie is ontstaan.

Er is na de oorlog dus iets veranderd; het productieapparaat moest weer georganiseerd worden en ook de toerekening aan de productiefactoren werd herzien, d.w.z. voor een der productiefactoren werd een norm vastgesteld, de zgn. loonrichtlijn. Dit stond echter volkomen los van overwegingen aangaande de produktiviteit en werd dus uitdrukkelijk niet als een soort voorschot gezien, zoals de heer Mauritz in feite suggereert. In 1947 was men zover, dat de productie weer op gang kwam. De richtlijn voor de lonen was zodanig vastgesteld, dat de lonen van ongeschoolden boven het niveau van 1938/39 lagen dat van geschoolden iets eronder, alles volgens een bepaald systeem.

Wij menen dat het bovenstaande voldoende duidelijk maakt, dat 1947 een goed startpunt is, mede ook, daar eerst vanaf dit jaar „leiding” werd gegeven aan de ont-

wikkeling van de lonen. Wat betreft het kiezen van 1938/39 als basisjaar moet worden opgemerkt, dat dit ook maar een willekeurig jaar is. Wat bijv. te zeggen van 1930 als uitgangspunt? Uitgaande van 1947 = 100 vinden wij met behulp van cijfers ontleend aan dezelfde bron (Zestig jaren statistiek in tijdreeksen) voor 1930 als indexcijfer voor reëel verdiende lonen 104. Dit zou tot de pijnlijke conclusie moeten leiden, dat het reële verdiende loon eind 1953 gelijk was aan dat in 1930. Gebruikmakend van de in genoemde bron vermelde productie-index en de werkgelegenheid kan men voor de productie per werknemer in de industrie berekenen, dat bij 1947 = 100 deze voor 1930 op 113 kan worden gesteld ¹⁾. In 1953 was deze index 140. Dit leidt dus tot weer heel andere conclusies, dan waartoe de heer Mauritz komt, uiteraard onder dezelfde voorbehouden van vergelijkbaarheid.

Amsterdam.

G. C. VAN ALMELO.

¹⁾ Wij zijn er ons van bewust, dat dit cijfer, gezien het grondmateriaal, niet meer dan een tendens mag zijn.

BOEKBESPREKINGEN

Dr. I. van Haren: *Personeelsbeleid en ondernemingsstructuur*. Van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1961, 180 blz., f. 7,90 gen., f. 9,75 geb.

Is het niet een symptoom van overgevoeligheid om nog over menselijke verhoudingen te spreken? Door de uitdrukking in het Engels te vertalen met „human relations” wordt de vraag niet opgelost. In een goed geconstrueerd en logisch opgebouwd betoog veegt Dr. Ivo van Haren in zijn bovengenoemde boek alle hieromtrent nog mogelijke twijfel van de discussietafel. De uitdrukking „menselijke verhoudingen” wordt niet of nauwelijks gebruikt in dit boek, maar wat dwingend naar voren wordt gebracht is de noodzaak om de verhouding van mens tot mens binnen de onderneming te regelen, om deze verhouding een eigen juridisch kleding te geven en niet te trachten het geenszins meer passende kostuum: het vennootschapsrecht daterend uit het begin van deze eeuw, door vermaking en uitlegging passend te maken voor een geheel nieuw gegroeide situatie. Ons vennootschapsrecht is geschreven om de verhouding tussen kapitaalverschaffer en kapitaalgebruiker te regelen. Het is gemaakt en verbeterd om een *vermogensrechtelijke* band te definiëren en als zodanig heeft het de meest voortreffelijke diensten bewezen en zal het in de toekomst blijven bewijzen.

De onderlinge verhoudingen tussen de mensen die in de onderneming werken werd tot voor dertig jaar nog bepaald door de regels van het familieleven. Dit geschiedde bewust of onbewust. Bij gebrek aan andere voorbeelden werd door de ondernemer de familieverhouding als voorbeeld genomen voor de regels van het samenspel binnen de muren van het bedrijf. De ondernemer als de vader met verantwoordelijkheid en macht, de werknemers afhankelijk als kinderen. De wetgever probeerde niet anders dan, uitgaande van *deze* verhouding, steeds rechtvaardiger regeling te formuleren. Dat het beeld van de familieverhouding een vals beeld is geworden behoeft geen betoog. Alleen al de groei van de ondernemingen, en het daardoor wegvallen van het persoonlijk element, is een van de vele oorzaken van deze wijziging.

Toch is er één gemeenschap binnen de onderneming, die weliswaar bepaald wordt door het gemeenschappelijke

doel: *productie*, en dus weinig meer lijkt op de familie-gemeenschap die bepaald wordt door de band van het bloed, maar deze gemeenschap beschikt niet over een eigen statuut noch over een juridisch omschreven persoonlijkheid. Deze gemeenschap met een persoonlijkheid zonder

maatschappelijk erkende vorm is zéér werkelijk. Onder verschillende namen worden wij ermede geconfronteerd in de literatuur. Decennia geleden reeds door het signaleren van „de informele organisatie”, d.w.z. een organisatie die een eigen leven leidt buiten het door de leiding van de onderneming opgelegde organisatieschema van directeuren, onderdirecteuren, afdelingshoofden, bazen, onderbazen enz. Zij is gegroeid niet alleen naast de formele organisatie maar vaak tegen de formele organisatie als een anti-organisatie. Het is een gemeenschap met een eigen persoonlijkheid, die zoals iedere persoonlijkheid naar erkenning zoekt. De erkenning van deze gemeenschap mag niet te lang worden uitgesteld. Deze werkgemeenschap, waartoe zowel werkgever als werknemer behoort, heeft een eigen rechtskleed nodig. Het streven naar erkenning mag niet op ongeordende wijze geschieden. Dit is ook het belang van de kapitaalverschaffers omdat hun kapitaal alleen vruchten kan voortbrengen in menselijk gecoördineerde omstandigheden.

Wat in dit kort bestek vaag moest blijven wordt in het boek van Dr. Van Haren bladzijde na bladzijde met concrete voorbeelden en citaten aangetoond. Zijn conclusie is een pleidooi voor erkenning van het feit dat de stam van de oorspronkelijke ondernemingsvorm zich gesplitst heeft in twee takken: *een onderneming in vermogensrechtelijke zin*, waarin de ondernemers die het kapitaal inbrengen en de risico's dragen van hun kapitaalverschaffing hun rechten en verplichtingen zien geregeld in het bestaande vennootschapsstatuut en *een onderneming in personenrechtelijke zin*, waarin de ondernemers die hun werkkraft inbrengen hun rechten en plichten als lid van die *werkgemeenschap* zien vastgelegd in een eigen statuut waarin deze gemeenschap als zodanig wordt erkend. Dit laatste statuut zal niet alleen de verhouding van de werknemers onderling en tot de leiding regelen maar ook de eigen persoonlijkheid van de werkgemeenschap als zijnde een rechtssubject met een eigen vermogen en verplichtingen moeten vastleggen.

Dr. Van Haren's boek is gegroeid uit de praktijk. De praktijk van geven en nemen door werkgevers en werknemers spreekt mee, door de regels heen. Het kon daarom geen zwart-witte voorstelling van zaken worden. Wat echter gemist wordt, is een aantal voorbeelden uit de praktijk van het personeelsbeleid, die op illustratieve wijze nog eens de noodzaak aantonen van de voorgestelde maatregelen. Het boek, waarvan een lid van de staatscommissie voor herziening van het vennootschapsrecht reeds verklaard heeft dat het daarin vervatte voorstel niet terzijde gelegd kan worden, is een moedige stap naar de oplossing van een van de meest actuele vraagstukken in het bedrijfsleven.

Naarden.

Mr. A. M. SMULDERS.

EUROPEES DENKEN

Staalproductie 1961:
Nederland: 2 miljoen ton
E.E.G. ... 73 miljoen ton

**EUROPEES BELEGGEN
VIA PARTICIPATIEBEWIJZEN**

Eurinvest
GENOTEERD TER BEURZE VAN AMSTERDAM

Drs. A. van Tilburg: *Euromarkt voor iedereen*. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn (1961), 74 blz., f. 6,90.

In een handig klein boekje heeft Drs. A. van Tilburg een schets gegeven van de essentialia van het Euromarktverdrag en van het verdrag voor de Europese Vrijhandels Associatie.

Het valt op hoe nauwgezet de schrijver heeft getracht de teksten van de verdragen in gecomprimeerde vorm te formuleren, zodat het ondanks het bijna-zakformaat zelfs in de kleinere details een betrouwbare gids vormt.

Ten aanzien van de verschillende onderdelen van de beide verdragen geeft het boekje ook nog aan hoever men met de uitvoering is gevorderd. Erg spectaculair — behalve wat betreft de geleidelijke liquidatie der handelsbarrières — is deze vooruitgang niet. In onze democratische maatschappij, waar alle Europese problemen opgelost moeten worden door praten, praten en nog eens praten tussen een onnoemelijk groot aantal autonome instanties met een even onnoemelijk groot aantal lange tenen, die autonome belangen dragen, zijn echter resultaten die aanspreken nauwelijks te verwachten.

Voor zover ons bekend is het voor het eerst dat het publiek in klein bestek een dergelijk „progress-report” ten verkoop wordt aangeboden. Aangezien geen zinnig mens meer wijs kan worden uit de wagonladingen aan papier die in Brussel worden geproduceerd en ook de voorlichtingsbladen van de Gemeenschappen kleurloos materiaal leveren, zeer duidelijk geschreven door ambtenaren die alleen mogen loslaten wat hogere autoriteiten nuttig achten (en meestal is dat niet veel), zal deze brochure die weliswaar door de aard van de materie en de door de schrijver gevolgde opzet niet boeit, maar wel compact en overzichtelijk is, stellig in een behoefte voorzien.

Het boekje is opgevrolijkt met een landkaartje, wat statistische tabellen en een stemmig käftje. Uit het voorafgaande kan blijken dat het voor diegenen, die behoefte hebben aan deze summier voorlichting, van harte wordt aanbevolen. Het enige wat een arme koper zich misschien bij aanschaf kan afvragen, is waarom een boekje van 75 bladzijden zeven gulden moet kosten. Dit hoort echter gelukkig niet tot de zorgen van een recensent die het gratis krijgt.

Leende.

J. WEMELSFELDER.

GELD- EN KAPITAALMARKT**Geldmarkt.**

Verskillende redenen kunnen leiden tot wijziging van het kasreservepercentage. Die, welke verband houden met overdracht van middelen naar de staat en de toevoer van liquiditeiten uit 's Rijks Kas naar de geldmarkt, hebben het karakter van omkeerbare bewegingen. Met grote mate van waarschijnlijkheid kon dan ook worden gezegd, dat de daling van het percentage, die was doorgevoerd toen als gevolg van de betaling van de voorlopige heffingen in de vennootschapsbelasting de schatkist tot aan de rand gevuld raakte, door een stijging zou worden gevolgd op het ogenblik, dat de Minister van Financiën meer zou moeten gaan betalen dan hij ontving. Dit moment is nu aangebroken. In de zojuist begonnen kasreserveperiode is het kaspercentage van 6 tot 8 verhoogd.

Nadat in september 1961 de bankkredieten aan de

private sector met f. 150 mln. waren gestegen en in oktober van hetzelfde jaar met f. 37 mln., heeft in november een geringe inkrimping, n.l. met f. 11 mln., plaats gehad. Het uitstaande bedrag kwam hierdoor op f. 4.120 mln., een stijging ten opzichte van ultimo 1960 met ruim 13 pCt. De posten, die onder de verzamelnaam „Vorderingen op de private sector (binnenland)” zijn gegroepeerd zijn niet dezelfde als die, welke in het gentlemen's agreement inzake de huidige kredietcontrole worden genoemd. Men mag daarom het hierboven berekende percentage niet zonder meer vergelijken met de norm van de toelaatbare krediet-expansie (11 pCt. + 3 pCt.). Een sterke aanduiding, dat de banken onder het plafond zijn gebleven mag er echter wel aan worden ontleend. Zou het niet mogelijk en nuttig zijn, wanneer De Nederlandsche Bank het beloop van de kredietverlening berekend volgens de regels van de overeenkomst zou publiceren? Dit temeer, waar de ontwikkeling bij handelsbanken en boerenleenbanken tezamen bepalend is voor het al dan niet overschrijden van de norm en de cijfers, gegroepeerd naar de vereisten van de monetaire analyse slechts voor de handelsbanken en niet voor de boerenleenbanken openbaar worden gemaakt.

In de ontwikkeling van de buitenlandse geldmarkt-uitzettingen der banken is in november een keer gekomen. De maandenlange daling heeft voor een stijging met f. 11 mln. plaats gemaakt. De verleende buitenlandse kredieten, die de laatste maanden waren gedaald, zijn in november eveneens gestegen.

Kapitaalmarkt.

Een verdere verbetering op het gebied van de technische afwikkeling van het effectenverkeer, waarvan men verwacht dat deze kostenbesparend zal kunnen werken, is in de verslagweek bekend gemaakt. De Vereeniging voor den Effectenhandel en de Nederlandse Bankiersvereniging zullen op korte termijn een effectenclearing instellen. De Kas-Associatie, die op dit terrein al geruime tijd bezig is, zal bij de nieuwe werkwijze een belangrijke rol spelen.

Het eerste jaarverslag over 1961 heeft het licht gezien en in tegenstelling met de vorige jaren waren het niet de Meelfabrieken der Nederlandsche Bakkerij, doch de Zeeuwsche Confectiefabrieken die de grote stroom hebben ingeleid. De aandeelhouders van eerstgenoemde vennootschap zagen het dividend van 14 pCt. op 15 pCt. verhoogd, doch het behoeft geen betoog, dat deze eersteling geen enkele aanwijzing voor de toekomst geeft. Eerder is het tegendeel te verwachten.

De A.K.U.-cijfers over het afgelopen jaar lagen minder gunstig dan over 1960, doch vielen niet tegen. De beurs reageerde althans gunstig.

Zowel bij de boerenleenbanken, als bij de lokale particuliere spaarbanken zijn in 1961 recordcijfers ten aanzien van het spaarverschil geboekt. De R.P.S. deed het in het afgelopen jaar minder goed. De aan handelsbanken toevertrouwde spaargelden lopen, nu de eerste stormachtige ontwikkeling achter de rug schijnt, minder sterk op.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	12 jan. 1962	19 jan. 1952
Algemeen	410	403	407
Intern. concerns	566	554	561
Industrie	366	363	366
Scheepvaart	184	183	183
Banken	253	254	251
Handel enz.	160	195	161

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 122,10	f. 126,40
Philips G.B.	984½	981	976½
Unilever	f. 189,70	f. 187,30	f. 189,20
Robeco	f. 252,50	f. 248,50	f. 247,50
Hoogovens, n.r.c.	776	749	761
A.K.U.	404¾	387	398
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070	1.035	1.025
Zwanenberg-Organon	1.024	1.022	1.020
Interunie	f. 228	f. 224,50	f. 224,50
Amsterd. Bank	396	400	397
New York.			
Dow Jones Industrials	731	712	701
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,12	4,10	4,10
Aand.: internationalen a)	2,83 b)	2,95	
lokale a)	3,55 b)	3,54	
Disconto driemaands schatkist- papier	1¾	1¾	1¾

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

HET ECONOMISCH BUREAU BAKKENIST, SPITS, DOORNBOS & Co.

gevestigd te GRONINGEN,

heeft enkele vacatures voor

JONGE ECONOMEN

die, onder leiding, zullen worden
ingeschakeld bij het uitvoeren van

organisatie-opdrachten.

Dit betekent, dat een opleiding op
het gebied van het organisatiewerk
en een veelzijdige ervaring wordt
verkregen. Ook degenen, die hun
studie niet voltooid hebben, kunnen
solliciteren.

Goede arbeidsvoorwaarden en pro-
motiekansen, standplaats Groningen.

Met de hand geschreven brieven, vergezeld van een
recente pasfoto, te zenden aan het Economisch Bureau
Bakkenist, Spits, Doornbos & Co., Grote Markt 31
te Groningen.

ZWITSERSE

MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVZERZEKERING EN LIJFRENTTE

Herengracht 500 Amsterdam Telefoon 37171-35095

Het nog al maar snel toemen van het aantal abonnees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit beleggingsadvies-orgaan, dat specifiek de belangen van de particuliere belegger behartigt, in een behoefte voorziet.

Te verwonderen hoeft dit eigenlijk niet, want Bel-Bel tracht volledig objectief te zijn; het is in begrijpelijke taal geschreven en zeer overzichtelijk van indeling.

★

Vraagt toezending van gratis proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar f 19,—; p. kwartaal f 5,50) kunnen elk kwartaal ingaan en dienen te worden opgegeven bij de Administratie van „Bel-Bel”, Postbus 42, Schiedam.

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de advertentiekolommen van „Economisch-Statistische Berichten” het aangewezen medium:

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

Het secretariaat van de

NEDERLANDSE BOND VAN WONINGINRICHTERS
's Gravenhage

die zich bezighoudt met het bevorderen der belangen van de aangesloten leden, zoekt in verband met het nemen van een aantal initiatieven een

adjunct-secretaris

van omstreeks 28 jaar met tenminste HBS-opleiding en bij voorkeur zich voorbereidend voor het doctoraal examen economie.

Hij zal belast worden met het onderhouden van contacten met de leden, het geven van bedrijfseconomische adviezen, het houden van lezingen, het doen van onderzoeken en het rapporteren hierover.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 270 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

N.V. Biscuit- en Chocoladefabriek
„VICTORIA”

te Dordrecht vraagt voor de verkoopleiding binnenland een

COMMERCIEEL STAFFUNCTIONARIS

Gezocht wordt een deskundige bij voorkeur op academisch niveau (econoom), die volledig op de hoogte is met de marketing van merkartikelen. Verwacht wordt, dat hij op grond van zijn analyse van de verkoopgegevens en marktonderzoek in coördinatie met de capaciteitsplanning van de produktie-afdelingen, tot concrete voorstellen komt inzake het te voeren commercieel beleid. Ervaring opgedaan in de commerciële sector van een industriële onderneming is noodzakelijk. Leeftijd boven 30 jaar.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto vóór 5 februari 1962 aan de **Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek**, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 320230.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

VERKOOPASSOCIATIE

VERKOOPASSOCIATIE ENCI-CEMIJ N.V. - AMSTERDAM
verkoopkantoor van de Nederlandse cementindustrie

vraagt i.v.m. uitbreiding van de staf enkele MEDEWERKERS:

1. **ECONOOM**

De voorkeur gaat uit naar een economisch drs., leeftijd tot 40 jaar, met gespecialiseerde kennis en ervaring op het gebied van marktanalyse, marketing, commerciële planning e.d.

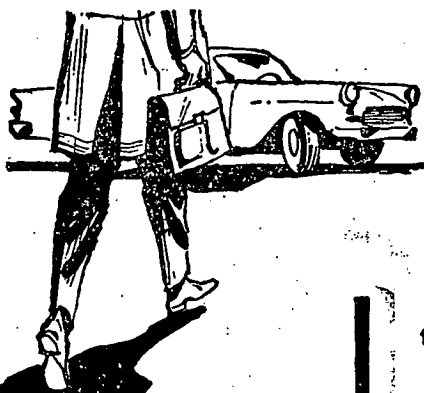
2. **ECONOOM**

De aan te stellen functionaris zal voornamelijk tot taak hebben het verstrekken van bedrijfseconomische adviezen aan betonmortelbedrijven; vereist wordt doctoraal economie met bedrijfshuish. specialisatie, max. leeftijd 35 jaar.

3. **TECHNICUS**

Ter versterking van de afdeling ontwikkeling betonmortelbedrijven bestaat er behoefte aan een H.T.S.'er (werktuigbouw of elektrotechniek), max. leeftijd 30 jaar: Uitvoerige eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven sollicitaties met vermelding van leeftijd, opleiding, ervaring, referenties, gewenst salaris etc., onder bijvoeging van recente pasfoto, worden ingewacht binnen 10 dagen na verschijnen van dit blad bij de Directie, Herengracht 507, Amsterdam.

Candidaten dienen er rekening mee te houden dat zij kunnen worden opgeroepen voor een psychotechnisch onderzoek.

*minifon, de handige
zakdicteermachine
van 8 ons,
die - dank zij werking
op batterijen,
autoaccu of lichtnet -
overal paraat is.*

waar u heengaat ...

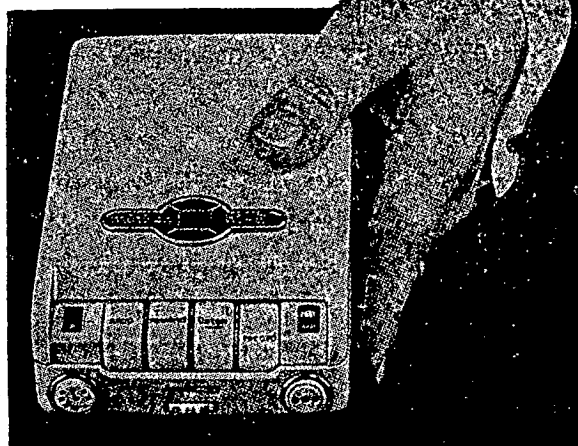
de **minifon** gaat met u mee!

thans in 3 modellen:

Attaché voor dictaat
onderweg of op kantoor;

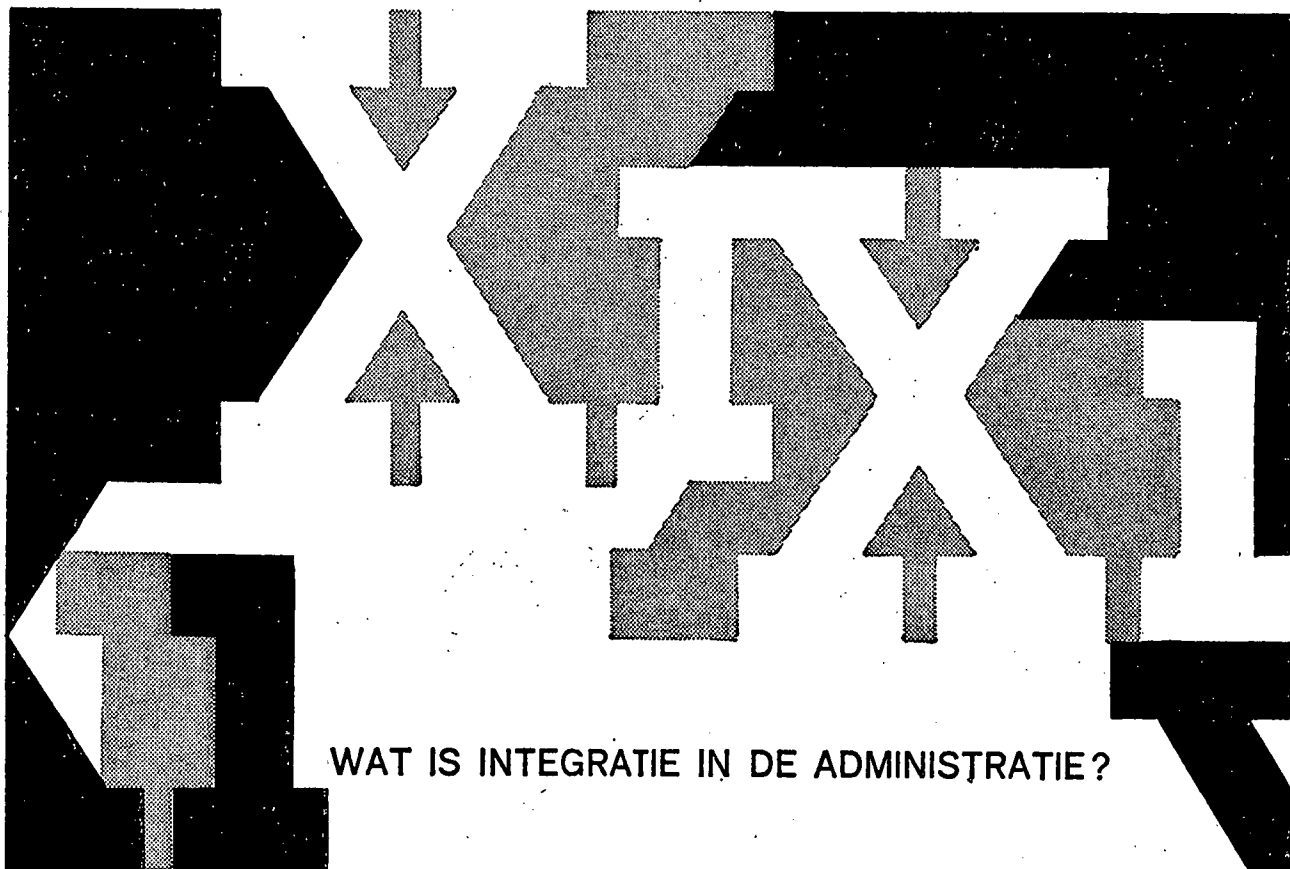
Attaché speciaal
voor ononderbroken
opname tot 5 uur;

HiFi ook voor perfecte
muziekopname
(tot 12.000 Hz.);

Veenman kantoormachines n.v.

Vraag prospectus
en vermeld a.u.b. het
model waarin u belang
stelt.

WAT IS INTEGRATIE IN DE ADMINISTRATIE?

Dat is: leg de informatie bij de bron - bij de aankomst in en bij de wording binnen het bedrijf - vast

- in ponskaarten
- in ponsband
- op magneetband.

Benut een instrument dat uit die basisgegevens alle informatie

- van belang voor een goed zicht op de gang van zaken
 - van belang als richtsnoer voor het voeren van beleid
- snel en accuraat afleidt en overzichtelijk oplevert.

Dat is: werk met een X₁.

Want ook Uw administratie vraagt om integratie

ELECTROLOGICA

STADHOUDERS-
PLANTSOEN 214
POSTBUS 207
DEN HAAG